

Byzantina Symmeikta

Vol 1 (1966)

SYMMEIKTA 1

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966

Ἀνέκδοτος κατάλογος ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ
μονῆς (ιβ΄-ιγ΄ αἰ.)

Ἑρα Λ. BPANOYΣΗ

doi: [10.12681/byzsym.557](https://doi.org/10.12681/byzsym.557)

Copyright © 2014, Ἑρα Λ. BPANOYΣΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

BPANOYΣΗ Ἑ. Λ. (1966). Ἀνέκδοτος κατάλογος ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς (ιβ΄-ιγ΄ αἰ.). *Byzantina Symmeikta*, 1, 137–162. <https://doi.org/10.12681/byzsym.557>

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΜΩ ΜΟΝΗΣ (ΙΒ' - ΙΓ' αί.)

Εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ἀπόκειται τεμάχιον χαρτῶου γράμματος (διαστ. $0,310 \times 0,255$ μ.), ἀκατάγραφον εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Φλωρίδου καὶ ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε. Τοῦτο εἶναι σήμερον ἀκέφαλον, οὐδεμίαν δὲ χρονολογικὴν ἐνδειξιν ἢ ὑπογραφὴν φέρει. Ἐκ τῆς γραφῆς συνάγομεν ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν ΙΒ' - ΙΓ' αἰῶνα· ἐκ τοῦ περιεχομένου του, ὅτι πρόκειται περὶ ἀναγραφῆς ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς.

Παρέχεται ἐνταῦθα ἐν φωτοτυπικῷ πίνακι τὸ σωζόμενον τεμάχιον τοῦ χαρτῶου τούτου γράμματος. Ἀκολουθεῖ διπλωματικὴ ἔκδοσις αὐτοῦ καὶ ἀναλυτικὴ ἀναγραφὴ τῶν ἐν αὐτῷ μνημονευομένων ἐγγράφων. Ἐν συνεχείᾳ ἐπιχειρεῖται ταύτισις τῶν ἀναγραφομένων ἐγγράφων πρὸς τυχὸν γνωστὰ Βυζαντινὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, χρονολογήσεις καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ καταλόγου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου του.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

[πρακτικὸν ἀπογραφῆς]

[ΙΒ' - ΙΓ' αί.]

Ὁ κατάλογος οὗτος (δηλ. τὸ σωζόμενον ἀκέφαλον τμήμα αὐτοῦ) ἀπαριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 200 ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, τὰ ὅποια διεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν ὑπολοίπων ὡς «ἄχρηστα».

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ — Ὁ κατάλογος οὗτος παραδίδεται διὰ τοῦ παρόντος καὶ μόνον ἐγγράφου. Τοῦτο εἶναι ἀκέφαλον καὶ οὐδεμίαν χρονολογικὴν ἐνδειξιν ἢ ὑπογραφὴν φέρει. Εἶναι εἰλητὸν ἐκ χάρτου βαμβυκίνου, χρώματος ὑπολεύκου, διαστ. $0,310 \times 0,255$. Γεγραμμένον μέρος: $0,28 \times 0,24$. Περιθώριον ἀριστερὰ ($0,015$). Διατήρησις μετριωτάτη: σιγὰς σπασμὰι ὀφειλόμεναι εἰς παλαιότερας ὀριζοντίους διπλώσεις. Ἐν ἄριστερὰ ἐλλείπει ἐκ τοῦ σωζομένου ἀκεφάλου τμήματος τεμάχιον $0,025 \times 0,030$. Σωζόμενοι στίχοι: 24. Γραφὴ ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνος. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Τονισμὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθός. Πολυάριθμοι συντμήσεις. Μελάνη ὑπομέλαινα. Οὐδὲν σημείωμα ἐπὶ τῆς προσθίας ὀψεως ἢ ἐπὶ τοῦ νότου. Εἰς τὸ κάτω μέρος ὅπαι κατὰ κανονικὰ διαστήματα διὰ τὸ νῆμα ἀπρωρημένης σφραγίδος, ἣτις ἔχει ἀπολεσθῆ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ — Περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

...χαρτ.α [β]ασιλικὰ... ....α...περὶ τ(ῆς) μον(ῆς) .ερ....² ... μον(ῆς) Στροβήλου
καὶ χρυσ(ο)β(ου)λ(λα) τ(ῆς) μον(ῆς) [?] Πάτμον· ..... τρι]ακο(σίων) μο-
δίων [?] καὶ ἑτέρα καὶ τὸ ἕτερον³ ..... [ἀπόδεσμος ἔχων βέμ]βρα(να) περὶ
τ(ῶν) πλωτ(ῶν) ..... χ[αρτ(ία)] ..... περὶ τ(ῆς) Λέρον καὶ τ(ῆς) Ληψῶ καὶ
χρυσόβ(ου)λ(λα) τ(ῆς) αὐτ(ῆς)⁴ ..... [ἀπό]δεσμ(ος) ἔχων χ(α)ρτ(ία) πέντ(ε),
πρα(κτικόν) περὶ τ(ῆς) Λέρ[ου], πρα(κτικόν) τ(ῆς) Πάτμον. Ἐτερο(ς) ἀπόδε-
σμ(ος) ἔχων⁵ σιγίλλ(ια), πρακτικ(ὰ) τ[ρ]ία περὶ τ(ῆς) Λέρον, χαρτ(ία) βέμ-
βρανα δύο, ἢ πράσις τ(οῦ) προαστείου τ(ῆς) Λέρον καὶ τὸ ἴσον τ(ῆς) πρά(σεως)
⁶ τῆς Ληψῶ· ὑπόμνησ(ις) καὶ λύ(σις) π(ατ)ριαρχ(ικῆ) τ(οῦ) μῆ φιληθ(ῆναι);
.....ία μετὰ τῶν κουρσα[ρ]ί(ων). ἀπόδε(σμος)⁷ τῶν ἐν τῇ Π(άτμω?) δικαιο-
μ(ά)τ(ων)· ὑπόμνησ(ις) καὶ λύ(σις) βα(σιλικῆ) ἐν ἐνὶ ἀποθέσμῳ· ὑπόμνησ(ις)
καὶ λύσις⁸ δι' ἧς ἐτυπόθ(ησαν) τῇ μον(ῇ) ἐπέκεινα τῶν πεντακο(σίων) μο-
δίων καὶ ἐτ(έρον) σίτ(ου) μόδιοι διακό(σιοι) καὶ ἐπέκεινα τῶν κδ' ⁹ (τρι)-
κε(φά)λ(ων) ἑτερα (τρι)κέ(φα)λ(α) κδ'. ὑπόμνησ(ις) καὶ λύ(σις) περὶ τῶν
δέκα ὀκτῶ (παρίκων)· ἕτερον περὶ τ(ῶν)¹⁰ εἰκοσιτεσσάρων (τρι)κε(φά)-
λ(ων)· πιττ(άκια) δύο τ(οῦ) (πρωτο)νοτ(α)ρ(ίου). ἑτέρα ὑπόμνησ(ις) καὶ
λύ(σις) περὶ τ(ῆς) Κρήτης· ἐτ(έ)ρ(α) περὶ τοῦ γ....¹¹ ἑτέρα περὶ τῶν πλωτ-
μ(ων), ἐτ(έ)ρα περὶ τ(ῆς) Κρήτ(ης)· ἕτερον ἐπικυρωτ(ικόν) πάντ(ων) τῶν
δικαιωμ(ά)τ(ων)· ἰσοκό¹² δικον τ(ῶν) τραγί(ων) καὶ ὑπόμνη(μα) κρητοῦ
δικα... .. ἐπὶ τῇ νήσω τὰς τρεῖς...¹³ ταῦτα πάντα ἐν ἐνὶ ἀπ[οδέ]σμῳ· ἕτε-
ρο(ς) ἀπόδεσμο(ς) ἔχων π(ατ)ριαρχ(ικὰ) ὑπομνήμ(α)τ(α) δύο .....φῆ(αν?),
¹⁴ διάλυ(σιν) τοῦ Ἰκαρί(ας)· τὸ βασι(λικόν) σημείωμα περὶ τ(ῆς) ἡγου-
μενίας τοῦ κυ[ροῦ] Χριστοδ(ού)λ(ου)· ὑπόμνησ(ις) καὶ ¹⁵ λύ(σις) π(ατ)ριαρ-
χ(ικῆ) καὶ τὸ ἴσον τοῦ ἐπ' αὐτ(ῶ) γεγονότ(ος) π(ατ)ριαρχ(ικοῦ) πιτ-
τ(ακίου) πρὸς τ(ὸ)ν Ἰκαρ(ίας) καὶ τὸ χαρτοφυλακικόν ση¹⁶μείωμα περὶ
τ(ῆς) διαλύ(σεως) τοῦ Ἰκαρ(ίας). ἕτερο(ς) ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρ(τ(ία) ε'
περὶ τοῦ Λάτρο(υς)· ὑπόμνησ(ις)¹⁷ καὶ λύ(σις) περὶ τοῦ με(τοχίου?) τοῦ ...
ης [?] ξύλ.....(ος) ἔχων ...α χαρτίτ(ε) πέντ(ε) περὶ τ(ῆς) Κρήτ(ης)·
σακούλιον ἔχων χαρτ(ία) βέμβραγα [?]¹⁸ ὀκτῶ περὶ τ(ῆς) Κῶ καὶ τ(ῆς)
Στροβήλου καὶ ἑτερα χαρ[τ(ί)]α διάφορα βαμβύκινα πέντ(ε)· χρυσόβουλ(λα)
τοῦ Λάτρο(υς)¹⁹ δύο καὶ ἴσον βα(σιλικοῦ) πιττ(ακίου) καὶ ἕτερον χαρτ(ιον)
λατρηρόν· ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρτ(ία) πέντ(ε) πρωτότυπα καὶ ἴσα²⁰ καὶ ἴσον
χρυσ(ο)β(ού)λ(ου) διὰ μόληβδοβούλ(ας). ἑτερα χαρτ(ία) ἑννέα τὰ ὅλα περὶ
τ(ῆς) Κῶ καὶ τ(ῆς) Στροβήλ(ου)· ἕτερο(ς)²¹ ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρτ(ία)
πέντ(ε) περὶ τ(ῶν) αὐτ(ῶν). ἕτερο(ς) ἀπόδεσμ(ος) ἔχων χαρτ(ία) ἰδ' περὶ
τ(ῶν) αὐτ(ῶν)· ἕτερος ἀπόδεσμ(ος)²² ἔχων χαρτ(ία) κδ' περὶ τ(ῶν) αὐτ(ῶν)·
ἕτερο(ς) ἀπόδεσμ(ος) ἔχων χαρτ(ία) παλαιὰ ἄχριστα γ'· ταῦτα δὲ πάντα
²³ ἐνεμβλήθησ(αν) εἰς τ(ὰ) σακούλλ(ια) ὡς ἄχριστα· ἕτερο(ς) ἀπόδεσμ(ος)
ἔχων χαρτ(ία) ζ' διάφορα²⁴ ἄχριστα.

Παρέχεται ἐνταῦθα τὸ περιεχόμενον τοῦ καταλόγου, ταξινομημένον εἰς ἀναλυτικὸν πῖνακα.

Αὐξ. ἀριθ.	Μνημονευόμενα ἔγγραφα	Στίχος ἐγγρά- φου	Ἀριθμὸς μνημονευομένων ἐγγράφων
1	Χαρτία βασιλικά τῆς μονῆς ...?	1	τοῦλάχιστον 3
2	Χαρτία τῆς Στροβίλου.....	2	» 3
3	Χρυσόβουλλα τῆς μονῆς Πάτμου	2	» 3
4	[Χρυσόβουλλον] περὶ τριακοσίων μοδίων [σίτου]	2	1
5	καὶ ἕτερα.....	2	» 3
6	Ἀπόδεσμος περιέχων βέμβρανα περὶ τῶν πλωτῶν...	3	» 3
7	Χαρτία περὶ τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς	3	» 3
8	Χρυσόβουλλα τῆς αὐτῆς... ..	3-4	» 3
9	Ἀπόδεσμος ἔχων 5 χαρτία	4	5
10	Πρακτικὸν τῆς Λέρου	4	1
11	Πρακτικὸν τῆς Πάτμου	4	1
12	Ἄλλος ἀπόδεσμος περιέχων σιγίλλια τῆς Λέρου	4-5	» 3
13	Πρακτικὰ τρία τῆς Λέρου	5	3
14	Χαρτία βέμβρανα δύο : ἡ πρᾶσις τοῦ προαστίου τῆς Λέρου καὶ τὸ ἴσον τῆς πράσεως τῆς Λειψοῦς.....	5-6	2
15	Ὑπόμνησις καὶ λύσις πατριαρχικῆ... ..	6	1
16	Ἀπόδεσμος τῶν ἐν Πάτμῳ [?] δικαιωμάτων.....	6-7	» 3
17	Ὑπόμνησις καὶ λύσις βασιλικῆ ἐν ἐνὶ ἀποδέσμῳ	7	1
18	Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ παροχῆς 200 μοδίων σίτου πέραν τῶν 500, καὶ 24 τρικεφάλων πέραν τῶν ἡδὴ παρεχομένων 24.....	7-9	1
19	Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ τῶν 18 παροίκων [τῆς Λέρου]	9	1
20	Ἄλλον [χρυσόβουλλον] περὶ τῶν 24 νομισμάτων....	9-10	1
21	Δύο πιττάκια τοῦ πρωτονοταρίου	10	2
22	Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ Κρήτης	10	1
23	Ἄλλος περὶ τοῦ ν... ..	10	1
24	Ἄλλος περὶ τῶν πλωτῶν	11	1
25	Ἄλλος περὶ τῆς Κρήτης	11	1
26	Ἄλλον [χρυσόβουλλον] ἐπικυρωτικὸν πάντων τῶν δικαιωμάτων	11	1
27	Ἰσοκώδικον τῶν τραγίων [?]	11-12	1
28	Ὑπόμνησις κριτοῦ	12-13	1
29	Ἄλλος ἀπόδεσμος ἔχων δύο πατριαρχικά ὑπομνήματα... ..	13	2
30	καὶ διάλυσιν τοῦ Ἰκαρίας	14	1
31	Τὸ βασιλικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἡγουμενίας τοῦ κυροῦ Χριστοδούλου	14	1
32	Ὑπόμνησις καὶ λύσις πατριαρχικῆ [περὶ τοῦ Ἰκαρίας]	14-15	1

Αὐξ. ἀριθ.	Μνημονευόμενα ἔγγραφα	Στίχος ἐγγρά- φου	Ἀριθμὸς μνημονευομένων ἐγγράφων
			59
33	Τὸ ἴσον τοῦ πατριαρχικοῦ πιττακίου πρὸς τὸν Ἰκαρίας	15	1
34	Τὸ χαρτοφυλακικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ Ἰκαρίας	15-16	1
35	Ἄλλος ἀπόδεσμος πέντε χαρτίων περὶ τοῦ Λάτρους ..	16	5
36	Ἐπομνησις καὶ λύσις περὶ τοῦ [μετοχίου Κρήτης ?] ..	16-17	1
37	Ἀπόδεσμος ἔχων πέντε χαρτίτζα περὶ τῆς Κρήτης ..	17	5
38	Σακκούλιον ἔχον 8 χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στρο- βίλου	17-18	8
39	Ἄλλα πέντε χαρτία διάφορα βαμβούκινα	18	5
40	Δύο χρυσόβουλλα τοῦ Λάτρους	18-19	2
41	Ἰσον βασιλικοῦ πιττακίου [περὶ τοῦ Λάτρους]	19	1
42	καὶ ἕτερον χαρτίον Λατρινόν	19	1
43	Ἀπόδεσμος ἔχων πέντε πρωτότυπα	19	5
44	καὶ ἴσα	19	τοῦλάχιστον 3
45	Ἰσον χρυσοβούλλου διὰ μολυβδοβούλλας	20	1
46	Ἐννέα χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου	20	9
47	Ἀπόδεσμος πέντε χαρτίων περὶ Κῶ καὶ Στροβίλου ..	20-21	5
48	Ἀπόδεσμος ἐκ 14 χαρτίων περὶ Κῶ καὶ Στροβίλου ...	21	14
49	Ἀπόδεσμος ἐξ 24 χαρτίων περὶ Κῶ καὶ Στροβίλου ..	21-22	24
50	Ἀπόδεσμος ἐκ 13 παλαιῶν ἀχρήστων χαρτίων	22	13
51	Ἄλλος ἀπόδεσμος ἐξ ἑπτὰ διαφόρων ἀχρήστων χαρτίων	23-24	7
	Σύνολον ἀναγραφόμενων ἐγγράφων		τοῦλάχιστον 170

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, τὸ σφζόμενον τμήμα τοῦ καταλόγου ἀπαριθμεῖ ἄνω τῶν 200 ἐγγράφων. Ἐκεῖνα τῶν ὁποίων παρέχεται ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς συμποσοῦνται εἰς 140· τὰ ἄλλα, ὅσα ἀναγράφονται κατὰ ἀποδέσμους¹ ἢ κατὰ θέματα, χωρὶς νὰ παρέχεται ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς των, ἀπαρτίζουν δώδεκα τοῦλάχιστον ἐνότητες. Εἰς τὰς ἐνότητας ταύτας ἀναλογοῦν ὅπωςδῆποτε πλεονα τοῦ ἐνὸς ἢ τῶν δύο ἐγγράφων, ἄλλως δὲν θ' ἀπετέλουν ταῦτα ἰδίαν ἐνότητα (ὅσαςδε δεσμὶς περιλαμβάνει δύο μόνον ἔγγραφα, τοῦτο ἀναφέρεται

1. Οἱ ἀπόδεσμοι ἀπαιρτοῦντο ἐκ πλειόνων τοῦ ἐνὸς ἐγγράφων. Εἰς τὴν ἡμετέραν ἀναγραφὴν ἡ περιεκτικότης ἐκάστου ἀποδέσμου ποικίλλει: ἄλλοτε λ.χ. παραδίδονται ἀπόδεσμοι ἐκ πέντε μόνων ἐγγράφων (ἀρ. 9 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς) καὶ ἄλλοτε ἀπόδεσμοι ἐξ 24 ἐγγράφων (ἀρ. 49). — Ἐπὶ τοῦ νώτου ἐγγράφου τῆς μονῆς Λαύρας σημειοῦται, προφανῶς πρὸς καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου ὁλοκλήρου τοῦ ἀποδέσμου: ἀπόδεσμος ἢ ἔχων χρυσόβουλλον ὅλον καὶ τὸ ἴσον τοῦ χρυσοβούλλου [...] Νικηφόρου τοῦ κτήτορος [...] τῶν ἰσῶν τοῦ βασιλέως [...] Ρωμανοῦ [...] ιε τὸ ἴσον (Actes de Lavra, σελ. XXVII).

ρητῶς· ἀριθ. 14, 21, 29, 40 κ.ά.). Τὸ σύνολον ἐπομένως τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἐγγράφων ὑπερβαίνει τὰ 200.

Τὴν προσοχὴν ἐπισύρει ὁ χαρακτηρισμὸς *ἄχρηστα* (στ. 22, 23, 24). Τὰ οὕτω χαρακτηριζόμενα ἐγγράφα ἦσαν προφανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου *ἄχρηστα*, ἥτοι μὴ ἐν χρήσει πλέον, εἴτε διότι εἶχον διὰ διαφόρους λόγους παύσει νὰ ἰσχύουν, εἴτε διότι ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ νεωτέρων τίτλων κυριότητος, εἴτε διότι ἀφεώρων εἰς κτήματα ὀριστικῶς ἀπολεσθέντα, κλπ.

Ὁ κατάλογος τῶν ἐγγράφων κατακλείεται μὲ τὴν φράσιν: *ταῦτα δὲ πάντα ἐνεμβλήθησαν εἰς τὰ σακκούλια*¹ ὡς *ἄχρηστα* (στ. 22, 23). Προσθήκην τῆς τελευταίας στιγμῆς ἀποτελεῖ ἴσως ἡ ἀσυνδέτως πως προστεθεῖσα ἐν τέλει ἀναγραφή: *ἕτερος ἀπόδεσμος ἔχων χαρτία ζ' διάφορα ἄχρηστα* (στ. 23-24). Κατακλείς τοῦ ὅλου καταλόγου, αἰτιολογοῦσα τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, εἶναι, νομίζομεν, ἡ φράσις: *ταῦτα δὲ πάντα ἐνεμβλήθησαν εἰς τὰ σακκούλια ὡς ἄχρηστα*. Αὕτη δὲν ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην ἀναγραφὴν *ἕτερος ἀπόδεσμος ἔχων παλαιὰ χαρτία ἄχρηστα ιγ'* (στ. 22)· πρῶτον μὲν, διότι δι' ἓνα ἀπόδεσμον 13 χαρτίων θὰ ἦτο ὑπεραρκετὸν ἐν σακκούλιον καὶ δὲν θὰ ἐγίνετο λόγος περὶ πολλῶν σακκουλίων· δεύτερον δέ, διότι ἡ διατύπωσις τῆς φράσεως θὰ ἦτο διάφορος (π.χ. *ἕτερος ἀπόδεσμος... ὃς ἐνεμβλήθη... ἢ: χαρτία παλαιὰ... ἅπερ ἐνεμβλήθησαν...*). Ὡς ἔχει διατυπωθῇ τὸ κείμενον, εἶναι φανερόν ὅτι ἀρχίζει νέα φράσις μὲ τὰς λέξεις: *ταῦτα δὲ πάντα*, ἀναφέρεται δὲ αὕτη, πιθανώτατα, εἰς πάντα τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ καταγραφέντα (ἐγγράφα καὶ ἀποδέσμους), τὰ ὅποῖα, διαχωρισθέντα ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐν χρήσει καὶ ἐν ἰσχύι τίτλων, ἐνεβλήθησαν εἰς εἰδικὰ σακκούλια καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ μὴ ἐν χρήσει ἀρχεῖον τῆς μονῆς.

Αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἐγγράφων, καθ' ὃν τρόπον παρέχονται, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπερβαλλόντως συνοπτικαὶ καὶ ἀόριστοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων καὶ ἡ ἀναγνώρισίς των καθίστανται δυσχερέστατα, ἐνίοτε δὲ ἀδύνατα. Παρέχονται πάντως χαρακτηρισμοὶ τοῦ εἴδους τῶν ἐγγράφων: *χρυσόβουλλα* (ἀρ. 3, 4, 8 κ.ά.), *βασιλικαὶ λύσεις* (17, 18, 19 κ.ά.), *πιττάκια* (21), *σιγίλλια* (12), *πατριαρχικὰ ὑπομνήματα* (29, 32), *ἴσα χρυσοβούλλων ἢ βασιλικῶν πιττακίων* (41, 45), *χαρτοφυλακικὸν σημείωμα* (34), *πρακτικὰ* (10, 11), *ἰσοκώδικον* (27), *πράξεις καὶ ἴσα πράσεων* (14), *χαρτία* (1, 2, 7, 14, 35, 42, 46, 47, 48, 49,

1. Ἡ τοποθέτησις ἐγγράφων εἰς σακκούλια δὲν εἶναι ἀσυνήθης. Μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς παλαιὰ μοναστήρια (λ.χ. τῶν Μετεώρων, τῆς μονῆς Δουσίου, κλπ.) φυλάσσονται ἀπὸ αἰώνων πλεῖστα μεταβυζαντινὰ ἐγγράφα ἐντὸς μικρῶν σάκκων ἐξ ὑφάσματος. Εἰς ἐγγράφον τοῦ 1442 μνημονεύονται *χρυσόβουλλα καὶ ἄλλα ἐγγράφα τοποθετημένα «εἰς δύο σακκούλια»* βλ. ΔΙΕΕ 4 (1892) σελ. 280.

50, 51)¹. Δὲν εἵμεθα βέβαιοι ὅμως κατὰ πόσον αἱ διακρίσεις αὗται ἐτηρήθησαν πάντοτε. Ὁ καταγράφων τὰ ἔγγραφα ἢ τοὺς ἀποδέσμους ἐγγράφων καθοδηγεῖται ἴσως ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ νώτου αὐτῶν συνήθη περίληψιν, ἢ ὁποῖα βεβαίως δὲν ἦτο πάντοτε ὁμοιομόρφως πλήρης ἢ ἀκριβής.

Ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου δὲν ἀκολουθεῖ χρονολογικὴν σειρὰν κατὰ τάξεως. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι καταγράφει τὰ ἔγγραφα ὡς ἀκριβῶς κεῖνται πρὸ αὐτοῦ, κατὰ μικρὰς ἐνότητες, κατὰ ἀποδέσμους. Ἡ μνεία τῶν ἐγγράφων κατὰ ἐνότητας — ἀναλόγως τοῦ τόπου, τῆς μονῆς ἢ τῆς ὑποθέσεως εἰς ἣν ἀναφέρονται — διευκολύνει τὴν ταξινομήσιν καὶ ταύτισίν των. Ἐξαιρέσεις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἢ περιπτώσεις καθ' ἣν παρέχονται πληρέστεραι πληροφορίαι ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγραφομένων ἐγγράφων (ἀρ. 18 κ.κ.). Ὅπωςδὴποτε ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου εἶναι σαφέστερος ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐγγράφων τοῦ IB' αἰῶνος — καὶ δὴ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος — ἐνῶ εἶναι λίαν ἄοριστος ὅταν καταλογογραφῇ ἔγγραφα τοῦ IA' αἰῶνος. Τοῦτο ὑποβοηθεῖ, σὺν τοῖς ἄλλοις, εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου.

Αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον ἐνότητες ἀφοροῦν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς μετόχια τῆς μονῆς κείμενα ἐκτὸς τῆς νήσου Πάτμου ἢ εἰς μονὰς τὰς ὁποίας ἀνήγειρεν ἢ ἐκ τῶν ὁποίων διῆλθεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁσious Χριστόδουλος, πρὶν καταλήξῃ εἰς Πάτμον. Παρακολουθοῦντες τὴν πορείαν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου (ὅρος Λάτρος, Μικρασιατικὰ παράλια, Στρόβιλος, Κῶς, Πάτμος)² δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν παρου-

1. Ὁ ὅρος *χαρτία* ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς *Τυπικά* μονῶν ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν ἐγγράφων. Πρβλ. λ.χ. τὴν *Διάταξιν* τοῦ Ἀτταλειάτου (MM, τόμ. Ε', σελ. 319) καὶ κατωτέρω σελ. 159, σημ. 1. Ἀρχικῶς ὁ ὅρος οὗτος ἐσήμαινε πᾶν τὸ γεγραμμένον ἐπὶ λυτοῦ ἐγγράφου ἢ εἰλητοῦ, ἐν συνεχείᾳ δὲ οἰονδήποτε ἐπίσημον ἢ ἰδιωτικὸν ἔγγραφο, ἀνεξαρτήτως τῆς ὕλης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο τοῦτο γεγραμμένον (S v o r o n o s, *Cadastre*, σελ. 20, σημ. 4). Ἰσως ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου μὲ τὸν ὅρον *χαρτία* ἀντιδιαστέλλει ταῦτα πρὸς τὰ ὑπὸ τινος ἐπισήμου ἀρχῆς ἀπολυθέντα ἔγγραφα (αὐτοκρατορικά, πατριαρχικά, κλπ.). Ἰσως πάλιν, ἐὰν ἐπὶ τοῦ νώτου τῶν ἀποδέσμων, τοὺς ὁποίους εἶχε πρὸ αὐτοῦ, δὲν ἀνεγράφοντο τοιαῦται διακρίσεις, ἀπέδωκεν ἀδιακρίτως τὸ περιεχόμενον αὐτῶν μὲ τὸν συνοπτικὸν ὅρον *χαρτία*.

2. Ὁ ὁσious Χριστόδουλος τὸ 1079 ἀναχωρεῖ ἐκ τοῦ ὅρους Λάτρος λόγῳ τῆς προελάσεως τῶν Τούρκων καὶ ἐγκαθίσταται ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν Στρόβιλον, «πὸλιν παραθαλασσίαν» τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Ἐκεῖ γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἤδη γνωστοῦ του μοναχοῦ Ἀρσενίου Σκηνοῦρη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀναθέτει τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν μονήν. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1080, ὁ Χριστόδουλος εὐρίσκεται ἤδη ἐγκατεστημένος ἐν Κῶ, ὅπου καὶ ἀνεγείρει μονὴν τῆς Θεοτόκου. Ἀκολουθῶς ὁ ὁσious ἐγκαταλείπει τὴν Κῶν καὶ τὴν ἐκεῖ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονήν καὶ περὶ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1088 ἐγκαθίσταται εἰς Πάτμον, ὅπου καὶ ἀρχίζει τὴν ἀνεγερσιν τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου βλ. Ἐρ α ς Β ρ α ν ο ῦ σ η, *Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου — Φιλολογικὴ παράδοσις καὶ ἱστορικαὶ μαρτυρίαι*, Ἀθῆναι 1966, σελ. 87 κέ.

σίαν πολλῶν ἐγγράφων τοῦ καταλόγου εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς καὶ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξῆς ταξινόμησιν:

Α'—Χαρτία τοῦ Λάτρους. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐκδοθὲν κείμενον, ἦτοι εἰς τὸ σωζόμενον σήμερον τμήμα τοῦ καταλόγου, ἀναγράφονται:

α') Ἀπόδεσμος ἔχων 5 χαρτία τοῦ Λάτρους — μὴ κατονομαζόμενα (ἀρ. 35 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς).

β') Δύο χρυσόβουλλα τοῦ Λάτρους (ἀρ. 40), πιθανώτατα καὶ ἴσον βασιλικοῦ πιττακίου (ἀρ. 41).

γ') Ἄλλο «χαρτίον» Λατρηνὸν (ἀρ. 42).

Οὕτω τὰ ἐκ τοῦ Λάτρους προερχόμενα ἔγγραφα ἦσαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου τοῦλάχιστον ἐννέα (5+2+1+«ἕτερον χαρτίον λατρηνόν»).

Σήμερον σώζονται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς τρία ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὅρους Λάτρους παραμονὴν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου. Ταῦτα δὲ εἶναι:

— Ἐνταλμα τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Λάτρους¹

— Ἐπιστολὴ τοῦ Χριστοδούλου πρὸς μὴ μνημονευόμενον πατριάρχην².

— Πατριαρχικὸν σιγίλλιον Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ τοῦ ἔτους 1087³. Εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦτο γίνεται μνεῖα καὶ δύο σχετικῶν ὑπομνημάτων τῶν πατριαρχῶν Κοσμᾶ καὶ Εὐσταθίου, τὰ ὅποια ἔχουν ἀπολεσθῇ.

Ἡ παρουσία ἐγγράφων τῶν μονῶν τοῦ ὅρους Λάτρους εἰς Πάτμον οὐδὲν ξενίζει. Ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, καίτοι εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῶν μονῶν τοῦ Λάτρους τὸ 1079, ἐξηκολούθει, τυπικῶς τοῦλάχιστον, νὰ εἶναι πρῶτος τῶν μονῶν τούτων μέχρι τοῦ 1087⁴. Ὅθεν δὲν ἀποκλείεται, ὅταν τὸ ἐπόμενον ἔτος (1088) κατέληξεν εἰς Πάτμον, νὰ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ *χαρτία λατρηνά*. Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν ἀπὸ τὸν Κωδὶκελλὸν τοῦ ὅτι εἶχεν ἰδιαίτερας μεριμνήσει, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τοῦ Λάτρους, ὅπως διασώσῃ τὰ βιβλία τῶν ἐκεῖ μονῶν⁵. Πολλῷ μᾶλλον, βεβαίως, εἶχε φροντίσει διὰ τὰ ἔγγραφα αὐτῶν. Μεταγενεστέρα ἐνθύμησις⁶ παραδίδει ὅτι ὁ περὶ τὰ

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 16 - 17, ἀρ. 3.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 17 - 19, ἀρ. 4.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 30 - 32, ἀρ. 10.

4. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ μνημονευθέντος σιγίλλιου Νικολάου Γραμματικοῦ (MM, τόμ. Γ', σελ. 30 - 31).

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 87.

6. H. O m o n t, *Note sur un manuscrit grec copié au mont Latros en 1050* [γράφη: 1049], REG 1 (1888), σελ. 336 - 339. Ἡ ἐνθύμησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐσχολίασεν ἀτελῶς ὁ Omont, θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εἰδικῶς εἰς προσεχὲς δημοσίευσμα.

μέσα τοῦ IB' αἰῶνος ἡγούμενος τῆς Πάτμου Λεόντιος¹ ἀπέδωκεν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Λάτρους κώδικας καὶ ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἀνῆκον εἰς αὐτάς, εἶχον δὲ περιέλθει εἰς Πάτμον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου. Ὁ ἐνθυμσιογράφος σημειώνει ἐπὶ ἐνὸς κώδικος ὅτι δέδωκε [ὁ Λεόντιος] τὸ τοιοῦτον βιβλίον καὶ εὐαγγέλιον [...] σὺν δικαϊώμασι καὶ χρυσοβούλλοις².

Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὰ ὀλίγα σχετικῶς ἔγγραφα τοῦ Λάτρους, τὰ ὅποια ἀναγράφει ὁ ἡμέτερος κατάλογος, εἶχον ἀπομείνει εἰς Πάτμον μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἡγουμένου Λεοντίου ἐπιστροφὴν τῶν κωδίκων, τῶν δικαιομάτων καὶ χρυσοβούλλων εἰς τὰς μονὰς τοῦ Λάτρους.

Πάντως οὐδὲν τῶν ἐν Πάτμῳ σφζομένων σήμερον τριῶν σχετικῶν ἔγγράφων δύναται νὰ ταυτισθῇ μετὰ βεβαιότητος πρὸς τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀορίστως ἀναγραφόμενα χαρτία τοῦ Λάτρους.

Β'—Χαρτία τῆς Στροβίλου. Ὁ κατάλογος μνημονεύει πολλὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν Στρόβιλον, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον³ ὁ ὁσίος Χριστόδουλος, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τοῦ ὄρους Λάτρους καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Κῶν. Συγκεκριμένως ἀναφέρονται:

α') χαρτία ἐκ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 2 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς).

β') «σακκούλιον» περιέχον χαρτία... ὀκτώ⁴ περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 38).

γ') Ἐννέα «χαρτία» περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 46).

δ') Ἐτερος ἀπόδεσμος περιέχων πέντε χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 47).

ε') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων 14 χαρτία⁵ περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 48), καὶ

ς') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων 24 χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 49).

1. Ὁ Λεόντιος παρέμεινεν ἐν Πάτμῳ ὡς καθηγούμενος τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1158 καὶ 1176. Περὶ τῶν χρονολογιῶν τούτων βλ. Ἐρας Βρανούση, *Πατμιακὰ Β'—Πρόσταξις Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς*, Χαριστήριον εἰς Ἀν. Ὁρλάνδον, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1964, σελ. 85 κέ.

2. O m o n t, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 337.

3. Εἰς τυπογραφικὴν προφανῶς ἀβλεψίαν ὀφείλεται τὸ ὑπὸ τοῦ Σακκελίωνος (*Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη*, σελ. 44, σημ. 6) γραφόμενον ὅτι ὁ Χριστόδουλος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1030 εὕρισκετο ἐν Στροβίλῳ.

4. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἴσως ἀναγράφεται: *βέμβρανα ὀκτώ, ἴσως τριάκοντα ὀκτώ*. Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις δὲν εἶναι ἀσφαλής.

5. Ἐκ τῶν δύο ψηφίων τοῦ ἀριθμοῦ *ιδ'* δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλής ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δευτέρου γράμματος.

Τὸ σύνολον τῶν ἐκ τῆς Στροβίλου προερχομένων ἐγγράφων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, διότι ταῦτα μνημονεύονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδιακρίτως μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς Κῶ. Σύνολον ἐγγράφων Κῶ καὶ Στροβίλου: ὑπὲρ τὰ 50 ἔγγραφα.

Ἐκ τοῦ πλουσίου τούτου ἀρχείου τῆς Στροβίλου ἐν μόνον ἔγγραφον διετηρήθη μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν. Πρόκειται περὶ χρυσοβούλλου τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς ἐν Στροβίλῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τὸ ὁποῖον σφύζεται ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν ἐπισήμῳ κεκυρωμένῳ ἀντιγράφῳ¹.

Εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων — συγχρόνων ἢ μεταγενεστέρων τοῦ ὁσίου — γίνεται λόγος περὶ τῶν μονῶν τῆς Στροβίλου ἢ τῶν κτημάτων των, γεγονόςς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπέτρεπε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐν Πάτμῳ μονὴ κατεῖχε κτήματα ἢ ἡγεῖρε ποτὲ ἀξιώσεις περὶ κτημάτων κειμένων ἐν Στροβίλῳ². Ἐξ ἄλλου, συχνάκις εἰς σύγχρονα καὶ εἰς μεταγενέστερα τοῦ ὁσίου ἔγγραφα ἐπαναλαμβάνεται ὅτι ὁ Χριστόδουλος, λαμβάνων τὴν νῆσον Πάτμον, ἀπέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον πᾶσας τὰς κτήσεις αὐτοῦ τὰς κειμένας ἐν Κῶ ἢ ἀλλαχοῦ³, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Συνεπῶς, κτήματα ἢ μοναὶ κείμενα ἐν Στροβίλῳ, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀρσένιος Σκηνοῦρης εἶχε δωρήσει εἰς τὸν Χριστόδουλον (γεγονὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἡρμῆνευε τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Χριστόδουλος ἀναχωρῶν ἐκ Στροβίλου ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἔγγραφα τῆς ἐκεῖ μονῆς), οὐδέποτε περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τῶν μοναχῶν τῆς Πάτμου. Διὰ τοῦτο καὶ οὐδέποτε, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν σωζομένων ἐγγράφων, οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου ἡγεῖρον ἀξιώσεις περὶ κατοχῆς κτημάτων τῆς Στροβίλου. Καὶ εἰς δεδομένην στιγμήν — ὡς ἦτο ἡ σύνταξις τοῦ καταλόγου — οὗτοι ἠθέλησαν ν' ἀπαλλα-

1. Βλ. ἐκδοσιν τοῦ ἐγγράφου ὑπὸ Ἑρ. α.ς Βρ. α. ν. ο. ὑ. σ. η., *Πατμιακά Α'* — Χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς ἐν Στροβίλῳ μονῆς τοῦ Προδρόμου, ΕΕΒΣ 33 (1964), σελ. 52 - 69.

2. Εἰς χρυσόβουλλον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1085, ὑπὲρ τῆς ἐν Κῶ ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Χριστοδούλου μονῆς τῆς Θεοτόκου (ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 24) γίνεται μνεία κτημάτων τὰ ὁποῖα ἐδωρήσατο εἰς τὴν μονὴν ταύτην Μαρία ἡ μοναχή, ἡ ὁποία, ὡς ἀπεδείξαμεν ἄλλοτε (ΕΕΒΣ 33, 1964, σελ. 67 - 68), ταυτίζεται μὲ τὴν Μαρίαν Καβαλλουρίναν, ἀδελφὴν τοῦ βεστάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλούρη. Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κτίτορες τῆς ἐν Στροβίλῳ μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο ἰσως δυνατόν νὰ συνδυάσῃ κανεὶς τὰ ἐν Στροβίλῳ κτήματα τῶν δύο ἀδελφῶν πρὸς τὰ δωρηθέντα εἰς τὴν ἐν Κῶ μονήν. Δυστυχῶς ὅμως τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου δὲν μνημονεύει ποῦ ἔκειντο τὰ δωρηθέντα κτήματα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν συναγωγὴν συμπερασμάτων περὶ κτήσεων τοῦ Χριστοδούλου εἰς Στρόβιλον.

3. Τοῦτο παραδίδει ὁ ἴδιος ὁ Χριστόδουλος ἐν τῇ Ὑποτυπώσει του (ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 65). Πρβλ. καὶ τὸ ἱδρυτικὸν χρυσόβουλλον τῆς μονῆς Πάτμου (ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 45).

γούν τοῦ περιττοῦ φόρτου τῶν ἀχρήστων εἰς αὐτοὺς ἐγγράφων τῆς Στροβίλου, τοποθετοῦντες ταῦτα εἰς τὸ μὴ ἐν χρήσει ἀρχεῖον τῆς μονῆς.

Γ'—Χαρτία τῆς Κῶ. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τὰ ἔγγραφα τῆς Κῶ ἀναγράφονται πάντοτε μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς Στροβίλου. Ἐπαναλαμβάνω:

α') σακκούλιον περιέχον «χαρτία» ...ὀκτὼ¹ περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 38 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς).

β') Ἐννέα «χαρτία» περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 46).

γ') Ἐτερος ἀπόδεσμος περιέχων πέντε χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 47).

δ') Ἐτερος ἀπόδεσμος περιέχων 14 χαρτία² περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 48).

ε') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων 24 χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 49).

Σύνολον ἐγγράφων ἐκ Στροβίλου καὶ Κῶ: ὑπὲρ τὰ 50 ἔγγραφα. Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐγγράφων τῆς Κῶ (πιθανώτατα τὰ περισσότερα ἀφεώρων εἰς τὰς ἐν Κῶ κτήσεις τοῦ Χριστοδούλου) εἰς τὸ ἀρχαιοφυλακεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς σφύζονται σήμερον μόνον δύο χρυσόβουλλα³. Ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τὰ ἀορίστως ἀναγραφόμενα εἰς τὸν κατάλογον «χαρτία» τῆς Κῶ.

Ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Στροβίλου σφύζεται, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐν μόνον χρυσόβουλλον μετὰ τοῦ ἀντιγράφου του. Κατὰ ταῦτα, ἐκ συνόλου ὑπερπεντήκοντα ἐγγράφων τῶν δύο ἐνοτήτων Κῶ καὶ Στροβίλου σφύζονται μόλις 4 ἢ 5 ἔγγραφα. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι εὐγλωττοι: μαρτυροῦν καὶ περὶ τῆς τύχης τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τοῦ καταλόγου, τὰ ὅποια εἶχον «ἐμβληθῇ» ὡσαύτως

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 144, σημ. 4.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 144, σημ. 5.

3. Ταῦτα εἶναι: α') Χρυσόβουλλον Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, τοῦ Ὀκτωβρίου 1079 (MM, τόμ. Γ', σελ. 21 - 23, ἀρ. 6), ὑπὲρ τῶν δύο κελλίων τὰ ὅποια εἶχεν ἀνεγείρει ἐπὶ τοῦ ὄρους Δικαίου ὁ φίλος καὶ εὐεργέτης τοῦ Χριστοδούλου μοναχὸς Ἀρσένιος Σκηνοῦρης· καὶ β') Χρυσόβουλλον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ Μαρτίου 1085, διὰ τοῦ ὁποῦ ὁ αὐτοκράτωρ ἀφ' ἐνὸς ἐπεκύρωνε τὴν παραχώρησιν δύο τοπίων τῆς Κῶ (τοῦ Καστριανοῦ καὶ τοῦ Πηλέ), τὴν ὁποίαν εἶχε πραγματοποιήσει Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης παλαιότερον (διὰ μὴ σφζομένου πιττακίου του), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὠριζεν ὅπως ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοδούλου νεοϊδρυθεῖσα ἐπὶ τῶν τοπίων τούτων μονὴ τῆς Θεοτόκου ἔχῃ τὸ αὐτοδέσποτον καὶ αὐτεξούσιον (MM, τόμ. Γ', σελ. 23 - 25, ἀρ. 7). — Τὸ ἔγγραφον τοῦ ἀναγραφέντος τῆς Κῶ Χριστοφύρου Κοψηνοῦ (MM, τόμ. Γ', σελ. 57 - 58, ἀρ. 18), διὰ τοῦ ὁποῦ διατάσσεται ἡ ἀποστράτευσις τῶν κατοίκων τῆς Πάτμου καὶ ἀντ' αὐτῆς ἡ ἐπιστράτευσις τῶν κατοίκων τῆς Κῶ, ἦτο ἀσφαλῶς ταξινομημένον μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς Πάτμου καὶ οὐχὶ τῆς Κῶ.

ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χώρου. Ἐξ ἄλλου ἡ τοποθέτησις τῶν ἐγγράφων τῆς Κῶ μετὰ τῶν ἀχρηστών εἰς τοὺς Πατμίους μοναχοὺς ἐγγράφων τῆς Στροβίλου, σημαίνει, προφανῶς, ὅτι καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Κῶ ἦσαν ἐξ ἴσου περιττὰ δι' αὐτούς.

Ἀπαραίτητος εἶναι ἐνταῦθα διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου μικρὰ παρέκβασις περὶ τῶν ἐν Κῶ κτήσεων τοῦ Χριστοδούλου καὶ τῆς τύχης αὐτῶν.

Ὁ Χριστόδουλος, εὐρισκόμενος ἐν Κῶ ἤδη πρὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1080, ἐπεδόθη ἐνωρίτατα εἰς τὴν Ἱδρυσιν μονῆς τιμωμένης εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἀνέγερσις τῆς ἐν λόγῳ μονῆς πιθανώτατα εἶχε περατωθῇ περὶ τὸ 1085, ὅποτε καὶ ἔλαβεν ὁ Χριστόδουλος ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξιον τὸ σφζόμενον μέχρι σήμερον χρυσόβουλλον φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν τῆς μονῆς ταύτης¹. Ἀλλ' ὅτε ἀργότερον, ὀλίγον πρὸ τοῦ Αὐγούστου 1088, ὁ Χριστόδουλος ἀπεφάσισε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐρημικὴν Πάτμον, ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἄνυδρον νῆσον ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἀποδώσῃ εἰς τὸ δημόσιον πάσας τὰς ἄλλας κτήσεις αὐτοῦ². Ὁ Χριστόδουλος, ἀποδεχθεὶς τοὺς ὅρους τοῦ αὐτοκράτορος, μετόκησεν εἰς Πάτμον.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ σύντροφοί του ἐντὸς ὀλίγου ἐγκατέλειψαν αὐτόν, ἐπανελθόντες προφανῶς εἰς τὸ πλούσιον, πολυάνθρωπον καὶ ἀσφαλέστερον μοναστήριον τῆς Κῶ³. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστόδουλος καταφεύγει ἐκ νέου εἰς τὸν Ἀλέξιον καὶ ζητεῖ ὅπως τοῦ ἐπιστραφῇ ἡ ἐν Κῶ μονή⁴.

Δὲν παραδίδεται μέχρις ἡμῶν ἡ ἀπάντησις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου εἰς τὴν δέησιν τοῦ θνήσκοντος Χριστοδούλου. Φαίνεται ὅμως ὅτι αὕτη ἦτο ἀρνητικὴ. Διότι εἰς οὐδὲν σφζόμενον ἔγγραφον ἐκ τῶν ἀπολυθέντων ἀμέσως

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 23 - 25, ἀρ. 7.

2. Πρβλ. τὸ ἱδρυτικὸν χρυσόβουλλον τῆς Πάτμου (MM, τόμ. Γ', σελ. 45). Ὡσαύτως, βλ. Ὑποτύπωσιν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἐνθ' ἀναγράφεται: ...ὑπεξέστην μὲν ἐγὼ τῷ μέρει τοῦ δημοσίου πάντων τῶν ἀπὸ τε τοῦ Σκηνοῦρίου, ἀπὸ τε ἄλλων προσώπων προσκτηθέντων μοι ἐν τε τῇ Κῶ καὶ ἐν τῇ Στροβίλῳ, μόνῃ ὑποκρατήσας τὰ ἐν τῇ Λέρονῳ δύο προάστεια ἐκ τοῦ πολλάκις ἤδη μνημονευθέντος Σκηνοῦρίου καὶ τοῦ Καβαλλουρίου... (MM, τόμ. Γ', σελ. 65).

3. Εἰς τὸν Κωδικελλὸν τοῦ ὁσίου γράφει (MM, σελ. 88): ...διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸ τοιοῦτον νησίον, ἡ Πάτμος, ἄοικον, κουρσευόμενον παρὰ τε τῶν Ἀγαρηνῶν, τῶν κουρσαρίων καὶ τῶν Τούρκων καὶ παρὰ πάντων αἰχμαλωτίζεσθαι, δεδιότες οἱ μοναχοὶ οὐδὲ εἶχον, ἀπέφυγον ἀπ' ἐμοῦ μὴ πεισθέντες κατοικῆσαι ἐν τῇ Πάτμῳ, καταλιπόντες μὲ μόνον...

4. Αὐτόθι: ...καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ εὐσπλαγγχνον καὶ γαλήνιον κράτος καταφεύγω τῆς θεοπροβλήτου καὶ ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ, ἵνα [...] δωρήσῃται μοι καὶ αὐτὸς τὴν ῥηθεῖσαν μου μονήν, τὴν ὑπεργλίαν Θεοτόκον τὴν ἐν τῇ Κῶ [...] ὡς ἂν οἱ μοναχοὶ ἐν ταύτῃ [...] τὴν ἀνάπανσιν [ἔχωσι] καὶ ἀφόβως διάγῳσιν.—Τεῖνω δὲ νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Χριστόδουλος συνέταξε τὸν Κωδικελλὸν τοῦ με μοναδικὸν σκοπὸν ὅπως ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν Κῶ παλαιῶν κτήσεων τοῦ εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου.

μετὰ τὸ ἔτος συντάξεως τοῦ Κωδικέλλου (μετὰ τὸ 1093) γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐν Κῶ κτήσεων.

Εἰς δέησιν τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς Λεοντίου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ, τοῦ ἔτους 1158, ἐπαναλαμβάνεται ὅτι αἱ ἐν Κῶ κτήσεις τοῦ Χριστοδούλου ἐξηκολούθουν ἀνήκουσαι εἰς τὸ δημόσιον¹.

Μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος παραχωροῦνται διὰ πατριαρχικῶν σιγίλλων καὶ βασιλικῶν προστάξεων κτήσεις τῆς Κῶ εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Μετὰ τινὰ σοβαρὰν πειρατικὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Πάτμου, ὁ ἐν Νικαίᾳ τότε ἐδρεύων πατριάρχης Ἀρσένιος Αὐτωρειανὸς δίδει εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν τὰς ἐν Κῶ μονὰς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ² καὶ τῶν Σπονδῶν (ἐν ἔτει 1258)³ ὡς μετόχια αὐτῆς. Μνημονευτέον ὅτι ἡ μὲν μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους Δικαίου, ὅπου, ὡς εἴδομεν⁴, ὁ Ἀρσένιος Σκηνοῦρης εἶχεν ἀνεγείρει δύο *κελλία*, ἡ δὲ μονὴ τῶν Σπονδῶν κατεῖχε κτήματα τὰ ὁποῖα ἀνήκον ποτὲ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοδούλου ἰδρυθεῖσαν μονὴν τῆς Θεοτόκου⁵. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπὸ τοῦ 1258 καὶ ἐξῆς, εἰς τὴν κυριότητα τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς περιέρχονται κτήματα καὶ ὁλόκληροι περιοχαὶ τὰς ὁποίας κατεῖχεν ἄλλοτε ὁ ὅσιος Χριστόδουλος.

Κατὰ ταῦτα εἶναι φυσικὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἡμέτερος κατάλογος συνετάχθη πρὸ τοῦ 1258, ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῷ δηλοῦται ὅτι ἐτίθεντο ἐν ἀχρησίᾳ π ἄ ν τ α τὰ ἐγγράφα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Κῶν. Διότι θὰ ἦτο ἀπίθανον

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 111: ...ὡς δῶρον γὰρ [...] τὴν τοιαύτην νῆσον τὴν Πάτμον σὺν τῇ Λευφῇ [...] τὸ βασίλειον ἐκείνου κράτος [= τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ] ἀνέθετο, ἀντιδόντος καὶ τοῦ πατρὸς [= Χριστοδούλου] τῷ μέρει τοῦ δημοσίου ὅσα κατὰ τὴν νῆσον τὴν Κῶ ἐκεῖνος ἐκέκτητο...

2. Τὸ σιγίλλιον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ ἐλάμβανον τὴν μονὴν τοῦ Σωτῆρος δὲν παραδίδεται. Ἀλλ' εἰς χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ ἔτους 1292 (MM, τόμ. Γ', σελ. 237) ἀναγράφεται, μεταξὺ τῶν μετοχίων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, μετόχιον ἐπ' ὀνόματι τιμώμενον τοῦ [...] Σωτῆρος Χριστοῦ, προσὸν τῇ μονῇ διὰ γράμματος τοῦ ἀγνωστάτου πατριάρχου ἐκείνου κυροῦ Ἀρσενίου.— Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐν Πάτμῳ μονὴ ἀποκτᾷ κτήσεις ἐπὶ τῆς νήσου Κῶ μετὰ τὸ 1258.— Περὶ τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος βλ. Ἐ. Κ α ρ π α θ ὶ ο υ, Ἡ ἐν Κῶ πάλαι ποτὲ διαλάμψασα ἱερὰ μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον 1 (1955), σελ. 48 - 56.

3. Πρβλ. τὸ σχετικὸν πατριαρχικὸν σιγίλλιον Ἀρσενίου τοῦ Αὐτωρειανοῦ τοῦ ἔτους 1258 (MM, τόμ. Γ', σελ. 193 - 195, ἀρ. 72).— Περὶ τῆς μονῆς ταύτης βλ. Ἐ. Κ α ρ π α θ ὶ ο υ, Ἡ ἐν Κῶ πάλαι ποτὲ διαλάμψασα ἱερὰ μονὴ τῶν Σπονδῶν, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον 2 (1956), σελ. 3 - 25. Αἱ προτεινόμεναι εἰς τὴν μελέτην ταύτην χρονολογήσεις ἐγγράφων τοῦ Πατμιακοῦ ἀρχείου δέον ὅπως ἐπανεξετασθοῦν.

4. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 146, σημ. 3.

5. Ταῦτα ἦσαν λ.χ. χωράφια τὰ ἐν τοῖς Περιπάτου καὶ τῆς Ἀντιμαχίας (MM, τόμ. Γ', σελ. 200). Ἀλλ' ἀκριβῶς τὰ κτήματα ταῦτα ἀνήκον εἰς τὸν Χριστόδουλον (MM, τόμ. Γ', σελ. 88).

οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου νὰ τοποθετήσουν εἰς τὸ μὴ ἐν χρήσει ἀρχεῖον τῆς μονῆς σοβαροὺς τίτλους ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ἐν Κῶ κτημάτων — ὡς ἦσαν τὰ ἔγγραφα τὰ ὅποια εἶχε κληροδοτήσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστόδουλος — μετὰ τὸ 1258, ὁπότε διεκδικοῦν μετόχια τῆς Κῶ, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, ἀνῆκόν ποτε εἰς τὸν Χριστόδουλον.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν πιθανώτατον *terminus ante quem* διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τὸ ἔτος 1258. Ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ ἄλλα δεδομένα, τὰ ὅποια θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω¹.

Δ'—Χαρτία τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς. Ἐγγραφα τῆς Λέρου ἀναφέρονται εἰς πέντε σημεῖα τοῦ καταλόγου:

α') Χαρτία περὶ τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς (ἀρ. 7, ἴσως καὶ ἀρ. 8).

β') Πρακτικὸν τῆς Λέρου (ἀρ. 10).

γ') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων σιγίλλια τῆς Λέρου (ἀρ. 15) καὶ τρία πρακτικά τῆς Λέρου (ἀρ. 13).

δ') Δύο χαρτία βέμβρανα: ἡ *πραῖσις* τοῦ *προαστίου* τῆς Λέρου καὶ ἴσον τῆς *πράσεως* τῆς Λειψοῦς (ἀρ. 14).

ε') Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ τῶν 18 παροίκων [τῆς Λέρου] (ἀρ. 19).

Κατὰ ταῦτα τὸ σύνολον τῶν ἐγγράφων τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς. Ὅπωςδὴποτε τὰ ἔγγραφα τῆς Λέρου ὑπερέβαινον τὰ δέκα (αχαρτία) + 1 πρακτικὸν + σιγίλλια + 3 πρακτικά + 1 πράσις = τοῦλάχιστον 10). Τὰ δὲ ἔγγραφα τῆς Λειψοῦς ἦσαν τοῦλάχιστον δύο.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστουδούλου κτῆσις τῶν δύο *προαστίων*² τῆς Λέρου καθὼς καὶ τῆς νήσου Λειψοῦς, εἶχεν ἐπικυρωθῇ δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χρυσοβούλλου *σιγιλλίου* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ³, τὸν Μάιον τοῦ 1087, ὅτε ἀκόμη ὁ ὅσιος διέμενεν ἐν Κῶ. Τὴν δωρεὰν ταύτην ἡκολούθησε, κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν, ἀπόλυσις πολλῶν ἐγγράφων, τινὰ τῶν ὁποίων σώζονται εἰσέτι ἐν ἀντιγράφοις εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς: λ.χ. βασιλικὸν πιτ-

1. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης συνηγορεῖ τὸ ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν παραδιδομένων ὑπὸ τοῦ καταλόγου ἐγγράφων ἀνήκει — καθ' ὅσον γνωρίζομεν — εἰς τὸν ΙΓ' αἰ., καὶ συγκεκριμένως εἰς κτήματα ἢ μετόχια τὰ ὅποια κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Οὐδεμία π.χ. μνεῖα ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς μετόχια τοῦ Πύργου ἀπαντᾷ εἰς τὸν κατάλογον, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ταῦτα ἀνεγράφοντο εἰς τὸ ἐλλείπον ἀνω τμήμα τοῦ καταλόγου.

2. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 147, σημ. 2) τὰ προάστια ταῦτα εἶχον δωρηθῇ ἀρχικῶς εἰς τὸν Χριστόδουλον ὑπὸ τοῦ Σκηνοῦρη καὶ τοῦ Καβαλλοῦρη (MM, τόμ. 5', σελ. 65). — Περὶ τοῦ ὅρου *προάστιον* βλ. Dölger, *Finanzverwaltung*, σελ. 127 καὶ Ostrogorsky, *Féodalité*, σελ. 35.

3. MM, τόμ. 5', σελ. 25 - 28, ἀρ. 8.

τάκιον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ¹, δεσποινικὸν πιττάκιον Ἀννης τῆς Δαλασσηνῆς² καὶ πρακτικὸν παραδόσεως τῶν κτημάτων³.

Ὅτε ὁ Χριστόδουλος, γενόμενος κύριος τῆς Πάτμου (Αὐγούστος 1088), ὑπεχρεώθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ δημόσιον πάσας τὰς κτήσεις αὐτοῦ, διετήρησε μόνον ὅσα κατεῖχεν ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ⁴. Ἐπειδὴ ὁμως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1087 καὶ 1089 εἶχον προκύψει διαφοραὶ τινες μεταξὺ τῶν Πατμίων μοναχῶν καὶ ἐποίκων τῆς Λέρου ἐν σχέσει πρὸς τὰς κτήσεις ταύτας, ἐξεδόθησαν προστάγματα καὶ ἐγγράφα δημοσίων λειτουργῶν, τὰ ὅποια ἐρρύθμιζον τὰ προκύψαντα ζητήματα. Μνημονευτέον ὅτι οὐδὲν τῶν ἐγγράφων τούτων διεσώθη ἐν πρωτοτύπῳ. (Ἐξαιρέσιν ἀποτελεῖ τμήμα ἐγγράφου δημοσίου λειτουργοῦ ἀκέφαλον καὶ ἀνέκδοτον, ἐσχάτως ἀνευρεθέν). Τὰ ἐγγράφα ταῦτα παραδίδονται εἰς δύο διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων παλαιὰ ἀντίγραφα πρακτικοῦ⁵.

Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοδούλου (1093) οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ διετήρησαν τὰς ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ κτήσεις. Τὸ 1099, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, διὰ βασιλικῆς λύσεως⁶ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Πατμίους μοναχοὺς ὅπως διατηροῦν ἐν Λέρῳ δώδεκα παροίκους, εἰς τοὺς ὁποίους μάλιστα παρεῖχοντο φορολογικαὶ ἀπαλλαγαί.

Τὸ ἐπόμενον σφζόμενον ἐγγράφον, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν προστίων Λέρου καὶ Λειψοῦς, εἶναι ἀντίγραφον βασιλικῆς λύσεως Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1145⁷. Ἐν αὐτῇ ἀναγράφεται ὅτι, κατόπιν δεήσεως τοῦ καθηγουμένου Θεοκτίστου (σώζεται ὡσαύτως καὶ ἡ δέησις αὕτη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντιγράφου), ὁ βασιλεὺς ἐπιτρέπει εἰς τὴν μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὅπως διατηρῇ ἐν Λέρῳ ἐπὶ πλέον τῶν 12 παροίκων — τοὺς ὁποίους εἶχεν, ὡς εἶδομεν, παραχωρήσει Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός — ἐτέρους ἕξ, ἥτοι ἐν συνόλῳ 18 παροίκους. Τοῦ ἐγγράφου τούτου τὸ πρωτότυπον ἔχει ἀπολεσθῇ. Δύναται ὁμως τοῦτο νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 19 ἐγγράφον τοῦ ἡμετέρου καταλόγου: *ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ τῶν δεκαοκτὼ παρίκων*. Κατὰ ταῦτα τὸ ἔτος 1145 ἀποτελεῖ *terminus post quem* διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἐκδιδομένου ἐνταῦθα καταλόγου⁸.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 29, ἀρ. 9.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 32 - 33, ἀρ. 11.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 34 - 44, ἀρ. 12.

4. Βλ. ἄνωτ., σελ. 147, καὶ σημ. 2.

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 34 - 44.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 94 - 95, ἀρ. 22.

7. MM, τόμ. Γ', σελ. 104 - 105, ἀρ. 26. Μνεία τῆς λύσεως ταύτης ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1158 (MM, τόμ. Γ', σελ. 111).

8. Νέα μνεία τῶν κτήσεων τούτων ἀπαντᾷ εἰς ἐγγράφα τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (λ.χ. MM, τόμ. Γ', σελ. 214 καὶ σελ. 217). Ἐλάχιστα ἐγγράφα τοῦ ἀρχείου ἀπὸ τῶν μέσων

Πλὴν τοῦ ἐγγράφου τούτου οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῶν νῦν σωζομένων ἐν Πάτμῳ δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγραφόμενα. Σημειοῦμεν ὅτι οὐδὲν τῶν περὶ Λέρου καὶ Λειψοῦς ἀναγραφομένων ἐν τῷ καταλόγῳ ἐγγράφων κατονομάζεται ρητῶς ὡς χρυσόβουλλον, ἂν καὶ περὶ τῶν κτήσεων τούτων ἀπελύθησαν, ὡς εἶδομεν, καὶ διεσώθησαν μέχρι σήμερον ἐν Πάτμῳ (ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν ἀντιγράφῳ), πλείονα τῶν πέντε αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα.

Σώζεται ἐν Πάτμῳ ἴσον βασιλικοῦ πιττακίου περὶ τῶν ἐν Λειψῷ, Λέρῳ κλπ. κτήσεων τῆς μονῆς¹, εἰς τὸ νῶτον τοῦ ὁποίου ἀναγιγνώσκουμεν: ἴσ(ον) βα(σιλικοῦ) πιτ(τακίου) π(ερὶ) τοῦ καταστρωθ(ῆ)ν(αι) τὸ χρυ(σόβουλ)λον τ(ῆς) Ληψῷ, τ(ῆς) Φαρμ(ακοῦς), τ(ῶν) δύο προ(ασ)τ(είων) τῆς Λέρου (καὶ) τ(οῦ) ημί(σεος) τ(οῦ) Πα(ντελίου). Τὸ σημείωμα τοῦτο, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος, ἔχει πιθανώτατα γραφῇ διὰ χειρὸς τοῦ συντάξαντος τὸν ἡμέτερον κατάλογον.

Ε'—Χαρτία περὶ τοῦ Ἰκαρίας. Ὁ κατάλογος παραδίδει ὁλόκληρον ἀπόδεσμον περιέχοντα διάφορα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸν [ἐπίσκοπον] Ἰκαρίας². Συγκεκριμένως ἀναφέρονται:

α') δύο πατριαρχικὰ ὑπομνήματα περὶ τοῦ Ἰκαρίας (ἀρ. 29).

β') διάλυσις τοῦ Ἰκαρίας (ἀρ. 30).

γ') ὑπόμνησις καὶ λύσις πατριαρχικῇ πρὸς τὸν Ἰκαρίας (ἀρ. 32).

δ') ἴσον πατριαρχικοῦ πιττακίου πρὸς τὸν Ἰκαρίας (ἀρ. 33).

ε') χαρτοφυλακικὸν σημείωμα περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ Ἰκαρίας (ἀρ. 34).

Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀποδέσμου περιείχετο καὶ «βασιλικὸν σημείωμα» (ἀρ. 31) περὶ τῆς ἡγουμενίας τοῦ κυροῦ Χριστοδούλου (ἄγνωστον ἂν πρόκειται περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ ὁσίου), μᾶλλον ἄσχετον πρὸς τὰ προμνημονευθέντα. Σύνολον: 7 ἔγγραφα περὶ τοῦ Ἰκαρίας.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποδέσμου τούτου διαφωτίζεται κυρίως ὑπὸ σωζομένου πατριαρχικοῦ σιγιλίου τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη, τοῦ ἔτους 1158³.

τοῦ IB' αἰ. μέχρι τῶν μέσων τοῦ II' αἰ. ἔχουν περισωθῇ, καὶ τοῦτο, προφανῶς, λόγῳ τῶν ἀναστατώσεων, ἐπιδρομῶν, δηώσεων κλπ., τῶν τεταραγμένων ἐκείνων χρόνων. Φαίνεται πάντως ὅτι οὐδεμία οὐσιώδης ἀλλαγὴ ἐσημειώθη εἰς τὰς ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ κτήσεις τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο. Διότι εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν μέσων τοῦ II' αἰ. τὰ προάστια τῆς Λέρου καὶ ἡ νῆσος Λειψῷ ἀναφέρονται κανονικῶς ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 29.

2. Περὶ τῆς ἐπίσκοπης Ἰκαρίας, ἡ ὁποία ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ρόδου μέχρι τοῦ II' - ΙΔ' αἰ., βλ. Ἰ. Μελᾶ, Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1958, σελ. 251 κέ., ὅπου καὶ ἡ προγενεσττέρα βιβλιογραφία.

3. Grumel, *Regestes*, ἀρ. 1049. — MM, τόμ. Γ', σελ. 113 - 117, ἀρ. 29.

Ὡς παραδίδει τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο, ὅτε καθηγούμενος ἐν Πάτμῳ διετέλει ὁ Θεόκτιστος¹, ὁ ἐπίσκοπος Ἰκαρίας «κακεντρεχῆς ἀνὴρ καὶ τὰ ἀλλότρια σφετεριζόμενος δίκαια», ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τῇ συναινέσει τοῦ Θεοκτίστου, ὅπως ἡ ἐν Πάτμῳ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονὴ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του, ἐγκαταλείπουσα τὸ αὐτοδέσποτον καὶ αὐτεξούσιον αὐτῆς. Ἐγένοντο δὲ καὶ γραπταὶ συμφωνίαι μεταξὺ Θεοκτίστου καὶ ἐπισκόπου Ἰκαρίας: ἦκον εἰς διαλύσεις² ἑκάτεροι καὶ συμφωνίας πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν ἐτέροις διαφερόντων ἐξέθεντο [...] καὶ δὴ καὶ ἔγγραφα περὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν ἀρεσκείας διαλαμβάνοντα ἀφ' ἑκατέρων πρὸς ἀλλήλους προβεβήκασιν³. Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς συμφωνίας ταύτης καὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ τὸν Ἰκαρίας. Μόλις τὸ 1132 ἡ ἐν Πάτμῳ μονή, ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάννου Ἀγαπητοῦ, εἶχε γίνει σταυροπηγιακὴ⁴. Συνεπῶς ἡ συμφωνία τοῦ Θεοκτίστου ἐπραγματοποιήθη ἀργότερον. Δὲν σφύζονται πολλὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἰς τὸ ἐν Πάτμῳ ἀρχιεπισκοπεῖον. Εἰς ἤδη μνημονευθὲν ἔγγραφο τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ 1145⁵, διὰ τοῦ ὁποῦ χορηγεῖται εἰς τὴν μονὴν ἐξουσία ἐξ ἐπὶ πλέον παροίκων εἰς τὰ μετόχια τῆς Λέρου, οὐδόλως γίνεται μνεῖα τοιαύτης μεταβολῆς εἰς τὰ προνόμια τῆς μονῆς. Οὐτε καὶ ὁ Θεόκτιστος ἐν τῇ σφύζομένῃ Διαθήκῃ⁶ του ἀναφέρει τὰ γεγονότα ταῦτα. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ χρονολογήσωμεν τὰς συμφωνίας Θεοκτίστου καὶ ἐπισκόπου Ἰκαρίας μετὰ τὸ 1132, ἴσως μετὰ τὸ 1145 καὶ ὅπωςδήποτε πρὸ τοῦ 1157/8 — ἔτους θανάτου τοῦ Θεοκτίστου.

Τὸ σφύζομενον πατριαρχικὸν σιγίλλιον τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη ἀφηγεῖται ἐν συνεχείᾳ πῶς οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου — ὑποθέτω ὁ διαδεχθεὶς τὸν Θεόκτιστον Λεόντιος — προσῆλθον εἰς τὸν πατριάρχην Λουκᾶν, ἐξέθεσαν πρὸς αὐτὸν τὰ γενόμενα ἐπὶ Θεοκτίστου (ὡς ἐξ ἰδιωτείας γεγονότα τοῦ ἡγουμένου) καὶ ἐζήτησαν ὅπως οὗτος ἐπικυρώσῃ τὴν καταργηθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Θεοκτίστου ἐλευθερίαν «ὡς τὸ πρότερον». Ἐνεφάνισαν δὲ εἰς τὸν πατριάρχην τὰ προγενέστερα ἔγγραφα τὰ κατοχυροῦντα τὴν ἐλευθερίαν τῆς μονῆς (τὸ

1. Ὁ καθηγούμενος οὗτος τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁμολογεῖ ἐν τῇ Διαθήκῃ του (MM, τόμ. Γ', σελ. 107, τοῦ ἔτους 1157) ὅτι διετέλεσε καθηγούμενος τῆς μονῆς ἐπὶ 30 συνεχῆ ἔτη. Συνεπῶς, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸ 1157 — ἔτος συντάξεως τῆς Διαθήκης — 30 ἔτη, φθάνομεν εἰς τὸ 1127. Τότε περίπου πρέπει ὁ Θεόκτιστος νὰ ἀνέλαβε καθήκοντα καθηγουμένου.

2. Περὶ τοῦ δρου τούτου βλ. Dölger, *Schatzkammer*, σελ. 287.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 115.

4. Σφύζεται ἐν Πάτμῳ τὸ σχετικὸν σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου. Βλ. MM, τόμ. Γ', σελ. 101 - 103, ἀρ. 25.

5. Βλ. ἀνωτ., σελ. 150.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 106 - 110, ἀρ. 27.

χρυσόβουλλον Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τὸ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μονὴ εἶχε γίνει σταυροπηγιακὴ, τὸ 1132). Ὁ πατριάρχης Λουκάς, ἀποδεχόμενος τὴν αἵτησιν τῶν μοναχῶν, ἐπεκύρωνε διὰ τοῦ ἐκδοθέντος ὑπομνήματος τὰ προγενέστερα προνόμια τῆς μονῆς, προβλέπων καὶ κυρώσεις κατὰ τῶν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἀντιτασσομένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ὑπομνήματος¹.

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ ἐπικαλεῖται, μετὰ ἓνα αἰῶνα περίπου, διὰ τὴν ἐπιβολὴν κυρώσεων εἰς ἀνάλογον περίστασιν, πατριαρχικὸν σιγίλλιον μὴ μνημονευομένου πατριάρχου, ἀπολυθέν, ὡς παραδίδει τὸ κείμενον τοῦ σιγίλλιου, ἐπὶ καθηγουμένου Γερμανοῦ (ἦτοι τὸν ΙΓ' αἰῶνα, μετὰ τὸ 1258)². Τὸ σιγίλλιον τοῦτο διασφάζει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπισκόπου Ἰκαρίας, ὅστις ἐλέγετο Κωνσταντῖνος³.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, τὰ μαρτυρούμενα ὑπὸ τοῦ καταλόγου ἔγγραφα περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰκαρίας Κωνσταντίνου, ἐφ' ὅσον ἀφεώρων εἰς μίαν μεμονωμένην καὶ λελυμένην ὑπόθεσιν, ἐθεωρήθησαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου περιττὰ πλέον. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἔγγράφων οἱ μοναχοὶ κατέταξαν προφανῶς μεταξὺ τῶν ἐν χρήσει ἔγγράφων τοῦ ἀρχείου των μόνον τὸ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενον ὑπόμνημα τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν, εἶχεν ἰσχὺν καὶ ἐξυπηρετεῖ αὐτοὺς μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος⁴.

Ἡ ἀναλυτικὴ μνεία ἔγγράφων τοῦ ἀποδέσμου τούτου διαφωτίζει κατὰ πολὺ τὸ ἱστορικὸν τῆς προσωρινῆς ὑπαγωγῆς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰκαρίας. Μαρτυροῦνται ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ χαρτοφυλακικὸν σημείωμα περὶ διαλύσεως τοῦ Ἰκαρίας. Τοῦτο σημαίνει, προφανῶς, ὅτι μετὰ τὴν συμφωνίαν Θεοκτίστου καὶ Κωνσταντίνου, ὁ τότε χαρτοφύλαξ ἐπεκύρωσε τὴν γενομένην διάλυσιν (συμφωνίαν). Ὁ κατάλογος δὲν παραδίδει ἂν πρόκειται περὶ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἢ τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 113 - 117.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 203 - 204, ἀρ. 79.

3. Αὐτόθι σελ. 203 : ...ὁ πρὸ χρόνων [=περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος] *χηματίσας τῆς Ἰκαρίας ἐπίσκοπος Κωνσταντῖνος* [...] *ποιμαίνειν τοὺς ἐν αὐτοῖς [ἐν Πάτμῳ] προσκαθημένους* [...] *καὶ ἄλλα ἅττα ἐν τούτοις διενεργεῖν, ὅσα τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐφεῖται, ἡγάγκαζεν, εἰ καὶ τελείως ἀπεπέμφθη παρὰ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῷ τότε ἰθύνοντος [=τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργῃ], δι' ὑπομνήματος καὶ ἐνυπογράφου αὐτοῦ γράμματος, ἃ καὶ τῇ ἡμῶν μετριοτήτι ἐνεφανίσθησαν...*

4. Ἀπόδειξιν τῆς ἀξίας τοῦ σιγίλλιου τούτου διὰ τοὺς Πατμίους μοναχοὺς ἀποτελοῦν τὰ πολλὰ ἀντίγραφα αὐτοῦ, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Πρβλ. *ἔκδοσιν τοῦ ἔγγράφου καὶ παρατηρήσεις τοῦ* Ἰ. Σακελίωτος, *Εὐαγγελικὸς Κήρυξ* 8 (1863), σελ. 321 - 327.

Ἰκαρίας. Μᾶλλον ὁμῶς νοεῖται ὁ χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἡ παραχώρησις μονῆς κλπ. ἐγίνετο μόνον κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας¹.

Ἐξ ἄλλου, ἡ τοποθέτησις τῶν ἐγγράφων τούτων μεταξὺ τῶν ἀχρήστων *χαρτίων* τοῦ ἀρχείου, προϋποθέτει τὴν ἀπόλυσιν τοῦ σιγιλλίου Λουκᾶ τοῦ Χρυσοβέργη (τοῦ ἔτους 1158), τὸ ὁποῖον ἠκύρωσεν, ὡς εἶδομεν, τὰς συμφωνίας ταύτας. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν νέον *terminus post quem* διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου, τὸ ἔτος 1158. Ἐπίσης ἡ λεπτομερὴς — ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς ὑπολοίπους — ἔκθεσις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀποδέσμου τούτου, ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην — ἦτο σύγχρονος ἢ ὀλίγον μεταγενέστερος τῶν γεγονότων. Ἡ εἰκασία αὕτη ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀλλαχόθεν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Γ'—Χαρτία τῆς Κρήτης. Ὁ κατάλογος ἀναγράφει πολλὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν παροχὴν σίτου ἐκ μέρους τῆς Κρήτης:

α') Χρυσόβουλλον περὶ παροχῆς 300 μοδίων σίτου (ἀρ. 4).

β') *ὑπόμνησις καὶ λύσις* περὶ παροχῆς 200 μοδίων σίτου καὶ 24 τρικεφάλων πλέον τῶν ἤδη παρεχομένων 500 μοδίων σίτου καὶ 24 τρικεφάλων (ἀρ. 18).

γ') ἕτερον περὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων νομισμάτων (ἀρ. 20).

δ') ἑτέρα *ὑπόμνησις καὶ λύσις* περὶ τῆς Κρήτης (ἀρ. 22).

ε') ἑτέρα περὶ τῆς Κρήτης (ἀρ. 25).

ς') *δύο πιττάκια τοῦ πρωτονοταρίου* (ἀρ. 21), τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο ἴσως εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα, διότι ἀναγράφονται μεταξὺ δύο ἐγγράφων τῆς Κρήτης.

ζ') Ἀπόδεσμος ἔχων 5 *χαρτίτζα* περὶ Κρήτης (ἀρ. 37).

Σύνολον ἐγγράφων: 11 ἔγγραφα ὁπωσδήποτε· ἴσως καὶ ἕτερα δύο (ἀρ. 21), ἦτοι 11 ἢ 13 ἔγγραφα.

Περὶ τῆς παροχῆς σίτου εἰς τὴν μονὴν ἐκ μέρους τοῦ *ἀκροστίχου* τῆς Κρήτης εἶναι γνωστὰ τὰ ἐξῆς ἐξ ἐγγράφων τοῦ ἐν Πάτμῳ ἀρχιεπισκοπείου².

Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς (1081-1118) εἶχε παραχωρήσει διὰ χρυσοβούλλου λόγου, μὴ διασωθέντος, 300 μοδίους σίτου ἀπὸ τῆς νήσου Κρήτης εἰς τὴν μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῇ αἰτήσῃ τῶν μοναχῶν Ἰωσήφ τοῦ Ἰασίτου καὶ Θεοκτίστου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοδούλου, ἦτοι μετὰ τὸ 1093.

1. Ράλλη - Ποτλῆ, *Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων*, τόμ. Ε', σελ. 21 - 24.— Grumel, *Regestes*, ἀρ. 833 (Νοέμβρ. 1207) καὶ ἀρ. 1055 (Φεβρ. 1164).

2. Περὶ τῆς παροχῆς σίτου εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν, βλ. Ἔρας Βρανούση, *Πατμιακὰ Β'*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 78 - 97.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαδεχθέντος τὸν Χριστόδουλον καθηγουμένου Ἰασίου, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ὀλίγον πρὸ τοῦ 1118¹, ἄλλοι μοναχοὶ ἔλαβον ἀπὸ τὸν αὐτὸν αὐτοκράτορα χρυσόβουλλον σιγίλλιον, μὴ σφζόμενον ὡσαύτως, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχορηγοῦντο εἰς τὴν μονὴν τῆς Πάτμου ἐκ Κρήτης, ἐκτὸς τῶν 300 μολίων σίτου, καὶ 24 νομίσματα².

Ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ (1118-1143) παρέχεται εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου νέα προσθήκη σίτου. Τὸ σχετικὸν χρυσόβουλλον σιγίλλιον τοῦ Ἰωάννου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχορηγεῖτο, ἐκτὸς τῶν 300 μολίων σίτου καὶ τῶν 24 νομισμάτων, προσθήκη ἑτέρων 100 μολίων σίτου, σφζεται ἀκόμη ἐν Πάτμῳ³. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ Διαθήκῃ τοῦ καθηγουμένου Θεοκτίστου⁴ παραδίδεται ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε παραχωρήσει εἰς τὴν μονὴν 200 μολίους σίτου, εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ μοναχοὶ εἶχον ζητήσει καὶ ἔλαβον ἀπὸ τὸν αὐτὸν βασιλέα καὶ δεύτερον χρυσόβουλλον μὲ νέαν προσθήκην 100 καὶ πάλιν μολίων σίτου (ἦτοι σύνολον $300 + 100 + 100 = 500$ μολίους). Τὸ δεύτερον τοῦτο ἔγγραφον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ δὲν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς.

Ἐπὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143-1180) χορηγεῖται εἰς τὴν μονὴν — ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς, μᾶλλον ὅμως, ὡς συνήθως, ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ αὐτοκράτορος, δηλ. τὸ 1144, ὡς ὑποθέτω, — προσθήκη ἄλλων 200 μολίων σίτου καὶ ἄλλων κδ' νομισμάτων⁵, κατόπιν αἰτήσεως καὶ πάλιν τοῦ καθηγουμένου Θεοκτίστου, ἦτοι $(500 + 200 =) 700$ μολιοὶ καὶ $(24 + 24 =) 48$ νομίσματα. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο δὲν διεσώθη.

Διὰ τινος μεταγενεστέρας προσταξέως⁶ τοῦ ἔτους 1176, ὡς ἀπεδείξαμεν ἄλλοτε⁷, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ καθηγουμένου Λεοντίου, ἀκυρώνων τὰ προγενέστερα σχετικὰ μὲ τὴν παροχὴν σίτου

1. Περὶ τοῦ καθηγουμένου τούτου βλ. Ἐρασ Βρανούση, *Πατμιακὰ Γ'*—*Ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς Πάτμου Ἰωσήφ Ἰασίτης καὶ ἡ ἀρχαιότερη ἀναγραφὴ χειρογράφων τῆς μονῆς*, ΔΧΑΕ 4 (1964), σελ. 345 - 351.

2. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς εἶχεν ἀπολύσει δύο διαφορετικὰ καὶ χρονικῶς ἀπέχοντα μεταξὺ των χρυσόβουλλα — ἓνα χρυσόβουλλον λόγον καὶ ἓν χρυσόβουλλον σιγίλλιον — περὶ παροχῆς σίτου εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν. Ὁ Dölger (*Regesten*, ἀρ. 1170), μὴ ἀντιληφθεὶς ὅτι πρόκειται περὶ δύο ἐγγράφων, ἀναγράφει ἐν μόνον χρυσόβουλλον σιγίλλιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχορηγήθησαν εἰς τὴν μονὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ταυτοχρόνως καὶ οἱ 300 μολιοὶ σίτου καὶ τὰ 24 νομίσματα.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 99 - 101, ἀρ. 24.

4. MM, τόμ. Γ', σελ. 107.

5. Μνεία τούτου γίνεται πάλιν ἐν τῇ Διαθήκῃ τοῦ Θεοκτίστου (MM, τόμ. Γ', σελ. 107).— Ὁ Dölger (*Regesten*, ἀρ. 1339) τοποθετεῖ περὶ τὸ ἔτος 1145 τὴν ἀπόλυσιν τοῦ χρυσόβουλλου τούτου.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 117 - 119, ἀρ. 30.

7. βλ. Ἐρασ Βρανούση, *Πατμιακὰ Β'*, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 85 κέ.

εἰς τὴν μονὴν ἔγγραφα, ὥριζεν ὅπως δίδωνται εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν ἀπὸ τοῦ ἀκροστίχου τῆς Κρήτης δύο λίτραι χρυσοῦ.

Πλείονα τοῦ ἐνὸς λανθάνοντα ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν παροχὴν σίτου ἀπὸ τοῦ ἀκροστίχου τῆς Κρήτης δύνανται νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τὰ μνημονευόμενα ὑπὸ τοῦ καταλόγου.

Πρῶτον: ταυτίζεται ἀσφαλῶς τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 ἔγγραφον τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν χρυσόβουλλον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος παρεχώρει εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν 300 μοδίους σίτου.

Δεύτερον: ταυτίζεται ἀσφαλῶς τὸ ὑπ' ἀρ. 20 ἔγγραφον πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου, δι' οὗ παρεχωροῦντο καὶ 24 νομίσματα τῇ αἰτήσῃ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωσήφ Ἰασίτου: ἕτερον περὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων νομισμάτων.

Τρίτον: ταυτίζεται ἀσφαλῶς τὸ ὑπ' ἀριθ. 18 ἔγγραφον τοῦ καταλόγου πρὸς τὸ ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνὸς ἐχορήγει εἰς τὴν μονὴν περὶ τὸ 1143/4¹ προσθήκην ἄλλων 200 μοδίων σίτου καὶ ἄλλων κδ' νομισμάτων. Μνημονευτέον ὅτι διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐγγράφου τούτου ὁ συντάκτης παρέχει λεπτομερείας τὰς ὁποίας δὲν δίδει δι' οὐδὲν ἕτερον ἔγγραφον τοῦ καταλόγου του (*ὑπόμνησις καὶ λύσις δι' ἧς ἐτυπώθησαν τῇ μονῇ ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων μοδίων καὶ ἑτέρου σίτου μόδιοι διακόσιοι καὶ ἐπέκεινα τῶν κδ' τρικεφάλων ἕτερα τρικέφαλα κδ'*)².

Τέλος, θὰ ἡδυνάμεθα, νομίζω, νὰ ταυτίσωμεν τὸ λανθάνον χρυσόβουλλον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ (τὸ δεύτερον χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, διὰ τοῦ ὁποίου παρείχετο καὶ νέα προσθήκη 100 μοδίων, ἥτοι σύνολον 300+100+100=500 μόδιοι) πρὸς τὰ ἀορίστως μνημονευόμενα εἰς τὸν κατάλογον ὑπ' ἀρ. 22, 25, 37, ἴσως καὶ 36. Φαίνεται ὅτι περὶ τῆς παροχῆς σίτου ἐκ Κρήτης εἶχον ἀπολυθῇ πλείονα τῶν ὧσων ἐπιστεύομεν μέχρι σήμερον ἔγγραφα, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξίν δὲν ἡδυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν πρότερον.

1. Συνήθως οἱ μοναχοὶ ἐζήτουν καὶ ἐλάμβανον ἐπικύρωσιν ἢ ἐπαύξησιν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων προνομίων ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἐκ τῆς ἤδη μνημονευθείσης διαθήκης τοῦ Θεοκτίστου (MM, τόμ. Γ', σελ. 107) συνάγεται ὅτι οἱ Πάτμιοι μοναχοὶ προεκάλεσαν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἐγγράφου τούτου ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἀσφαλὲς πάντως *terminus ante quem* διὰ τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ εἶναι ἡ χρονολογία τῆς διαθήκης τοῦ Θεοκτίστου, τὸ ἔτος 1157.

2. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Μανουὴλ, ἄλλοτε μὲν μνημονεύεται ὡς χρυσόβουλλον *σιγίλλιον* (Διαθήκη Θεοκτίστου, MM, σελ. 167) μὲ τὴν διευκρίνησιν *χρυσοβούλλου λόγου* [τόπον] *ἐπέχον*, ἄλλοτε πιθανῶς ὡς βασιλικὴ *πρόσταξις* (MM, τόμ. Γ', σελ. 117, στ. 12). Εἰς τὸν ἡμέτερον κατάλογον ἀναφέρεται ὡς *λύσις*. Τὸ ζήτημα ἐπιλύει πιθανὸν λύσις Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1145 (MM, τόμ. Γ', σελ. 105), ἐνθ' ἀναγράφεται ὅτι ἡ *λύσις* αὕτη ἐπέχει θέσιν *χρυσοβούλλου γραφῆς*. Κατ' ἀναλογίαν ἴσως καὶ τὸ περὶ σίτου ἔγγραφον (ἥτοι ἔγγραφον φέρον μόνον τὸ μνηολόγιον διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος) τοῦ Μανουὴλ ἦτο λύσις ἢ πρόσταξις ἢ σιγίλλιον ἐπέχον θέσιν χρυσοβούλλου λόγου.

Χαρακτηριστικὸν ἴσως εἶναι τὸ ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἐγγράφων τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται συγκεκριμένως εἰς τὴν παροχὴν σίτου, δύο μόνον ἐγγράφα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν: τὸ πρῶτον χρυσόβουλλον σιγίλλιον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ ἡ πρόσταξις τοῦ Μανουήλ.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁμως, τὰ ἐγγράφα ταῦτα βοηθοῦν εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐγγράφον τοῦ Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ τὸ ἐκδοθὲν ὁπωσδήποτε πρὸ τοῦ 1157 (ἴσως τὸ 1143/4) περιελήφθη μετὰ τῶν ἀχρηστών ἐγγράφων τῆς μονῆς, προϋποθέτει τὴν ἀπόλυσιν ἑτέρου σχετικοῦ ἐγγράφου, ἀχρηστεύσαντος τὸ προηγούμενον, ὡς ἦτο ἡ πρόσταξις τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ τοῦ ἔτους 1176, διὰ τῆς ὁποίας ἐχορηγοῦντο εἰς τὴν μονὴν δύο λίτραι χρυσοῦ ἀντὶ τῶν μοδίων σίτου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης καὶ ἐφεξῆς, τὰ προγενέστερα ἐγγράφα περὶ παροχῆς 300 ἢ 500 ἢ 700 μοδίων σίτου, 24 ἢ 48 νομισμάτων, ἀπέβαινον περιττὸν βάρος διὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου. Συνεπῶς ὁ κατάλογος συνετάχθη προφανῶς μετὰ τὸ 1176. Τὸ ἔτος τοῦτο ἀποτελεῖ πιθανώτατα ἓνα *terminus post quem* διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου.

Ζ'—Ἐγγράφα περὶ τῶν πλωτῶν. Ἡ εἰς τὸ κείμενον τοῦ καταλόγου ἑνδειξις περὶ τῶν πλωτῶν (στ. 3 καὶ 11) δὲν ἐπιτρέπει νὰ καθορίσωμεν μετὰ βεβαιότητος ἂν νοοῦνται ἐνταῦθα τὰ πλωτῶμα (= πλοῖα) ἢ οἱ πλωτῶμοι.

Εἰς κείμενα Βυζαντινῶν συγγραφέων γίνεται χρῆσις τῆς λ. πλωτῶμα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν πλοίων¹. Ἡ χρῆσις τῆς λ. πλωτῶμα ἀντὶ τῆς λ. πλοῖα εἰς ἐγγράφα εἶναι, καθ' ὅσον γνωρίζω, μᾶλλον ἀσυνήθης. Ἐγγράφον τοῦ Ἀλεξίου Γ' τοῦ Μεγαλοκομνηνοῦ, αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, τοῦ ἔτους 1364, ἀναφέρει *καταβοπλωτῶμα*².

Εἰς τὰ ἐγγράφα τῆς Πάτμου τὰ πλοῖα μνημονεύονται ὡς *πλατύδια*³, *σανδάλια*⁴, *κουτρούβια*⁵ ἢ ἀπλῶς ὡς πλοῖα⁶. Περὶ τῶν πλοίων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς⁷ εἶναι γνωστὰ τὰ ἐξῆς ἐξ ἐγγράφων τοῦ ἀρχιεποφυλακείου:

1. Εἰς τὰ λεξικά τῶν Ducange καὶ Sophocles παρέχονται χωρὶς Βυζαντινῶν συγγραφέων χρησιμοποιοῦντων τὰς λέξεις πλωτῶμα καὶ πλωτῶμοι.

2. Δ. Α. Ζακυθηνοῦ, *Le chrysobulle d'Alexis III Comnène, empereur de Trébizonde, en faveur des Vénitiens*, Παρίσιοι 1932, σελ. 36.

3. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. Γ', σελ. 82 καὶ 226.

4. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. Γ', σελ. 219 καὶ 238.

5. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. Γ', σελ. 82.

6. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. Γ', σελ. 82, 84, 88 κ.ά.

7. Περὶ τῶν πλοίων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς βλ. Germaine Rouillard, *Les taxes maritimes et commerciales d'après les actes de Lavra et de Patmos*, ἐν *Mélanges Ch. Diehl*, τόμ. Α', Παρίσιοι 1930, σελ. 277-289.—'Ι. Σακκελίωτος, *Περὶ*

Πρῶτος ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς εἶχε χορηγήσει διὰ χρυσοβούλλου, τὸ ὅποῖον σφύζεται μέχρι σήμερον¹, τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ ιδιόκτητον πλοῖον χωρήσεως πεντακοσίων μοδίων, ὀλίγῳ πλέον ἢ ἔλασσον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ἀπήλλαξε τὸ πλοῖον τοῦτο πάσης φορολογίας διὰ χρυσοβούλλου σιγιλίου, τὸ ὅποῖον ἀνευρέθη ὡσαύτως². Ἀσφαλῶς οἱ μεταγενέστεροι αὐτοκράτορες (Μανουὴλ Κομνηνός, Ἀλέξιος Β' Κομνηνός καὶ Ἀνδρόνικος Α' Κομνηνός) ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπηύξησαν τὰ προνόμια ταῦτα. Διότι εἰς χρυσόβουλλον λόγον τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, τοῦ ἔτους 1186³, γράφεται ὅτι ἡ ἐν Πάτμῳ μονὴ κατεῖχε τρία πλοιάρια χωρήσεως 1500 μοδίων (δῆθεν ἐκ δωρεᾶς τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, ὅπερ ἀνακριβές). Τὰ ὑπ' ἀρ. 6 καὶ 24 ἔγγραφα τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς ἦσαν ἴσως χρυσόβουλλα ἀπολυθέντα πρὸ τοῦ 1186, διὰ τῶν ὁποίων οἱ κατὰ καιροὺς αὐτοκράτορες παρεῖχον εἰς τοὺς Πατμίους τὸ δικαίωμα νὰ αὐξήσουν τὴν χωρητικότητά τῶν πλοίων των εἰς 1000 καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς 1500 μοδίους.

Ἐὰν τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ σημειούμενα ἀναφέρονται εἰς τοὺς πλωῖμους, γνωρίζομεν τὰ ἐξῆς σχετικὰ ἐκ Πατμιακῶν ἔγγράφων:

Εἰς δέησιν τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς Λεοντίου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ, τοῦ ἔτους 1158, ἀναφέρεται ὅτι ὁ πράκτωρ τῆς Σάμου Πηγωνίτης ἀπῆτει ἀντικανονικῶς ὅπως οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ δίδουν εἰς αὐτὸν πλωῖμους⁴.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, οὔτε εἰς τὴν μίαν, οὔτε εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ νὰ ταυτίσωμεν τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀορίστως σημειούμενα ἔγγραφα περὶ τῶν πλωῖμων.

Η'—Ἔτερα χαρτία τοῦ καταλόγου. Τὰ ὑπολειπόμενα ἔγγραφα τοῦ καταλόγου δὲν εἶναι δυνατόν, λόγῳ τοῦ ἀορίστου συνήθως χαρακτηρισμοῦ των, ἢ καὶ λόγῳ τῆς ἀμφιβόλου ἀναγνώσεως τῶν σχετικῶν περικοπῶν, νὰ καταταχθοῦν καθ' ὁμάδας. Τινὰ τούτων ἀναφέρονται ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν, λ.χ. τὰ ὑπ' ἀρ. 3, 11, 26, ἴσως δὲ καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. 4, 5, 16, 44, 45, 50, 51. Ἐκ τούτων τὰ ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 26 δύνανται νὰ ταυτισθοῦν πρὸς

καταμετρήσεως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων παρὰ Βυζαντινοῖς, Πανδώρα 18 (1867/8), σελ. 223 - 231. — Μ. Γ ο ὕ δ α, Ἡ καταμέτρησις τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καὶ ἡ νηολόγησις καὶ φορολογία αὐτῶν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, Βυζαντίς 1 (1909), σελ. 45 - 47. — Μ α ρ ί α ς Ν υ σ τ α ζ ο π ο ὕ λ ο υ, Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ἡ ἐφορεία τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, Σύμμεικτα ΚΒΕ, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1966, σελ. 78 κέ.

1. ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 51 - 53, ἀρ. 15.

2. ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 99 - 101, ἀρ. 24.

3. ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 119, ἀρ. 31.

4. ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 111 : ...ἐξ ὅτου δὲ ἐκεῖνος [ὁ Πηγωνίτης] τὴν τῆς Σάμου ἀρχὴν ὑπεξώσατο, τὰς καθ' ἡμῶν τοῦ διαβόλου ὑποβολὰς εἰσδεξάμενος, οὐ μικρῶς ἡμᾶς διετάραξε, π λ ω ῖ μ ο υ ς ἐπιζητῶν ἀφ' ἡμῶν, κλπ.

ἀπολεσθέντα χρυσόβουλλα αὐτοκρατόρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεκυροῦντο ἐκάστοτε προγενέστερα προνόμια ἢ παρείχοντο νέαι φορολογικαὶ ἀπαλλαγαί· π.χ. τὸ ὑπ' ἀρ. 26 ἕτερον χαρτίον ἐπικυρωτικὸν πάντων τῶν δικαιωμάτων¹.

Ἡ ἀναγραφή πατριαρχικῆς λύσεως περὶ κουρσαρίων (στ. 6) λόγῳ φθορᾶς τῶν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λέξεων παραμένει λίαν ἀόριστος. Ὡσαύτως ἀταύτιστον παραμένει τὸ ἰσοκώδικον τῶν τραγίων (στ. 11-12).

ΧΡΟΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ.— Ἀνακεφαλαιώνοντες τὰ ἀνωτέρω καταλήγομεν εἰς τὰ κάτωθι συμπεράσματα :

α') Παλαιογραφικῶς ὁ κατάλογος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ IB' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ IG' αἰῶνος.

β') Ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου γνωρίζει καλῶς τὰ ζητήματα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ IB' αἰῶνος. Ἐνῶ καταγράφει, ὡς εἶδομεν, ἑκατὸν καὶ πλέον ἔγγραφα τοῦ IA' αἰῶνος ἄνευ περαιτέρω ἐνδείξεων ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν (ἔγγραφα τῶν μονῶν τοῦ Λάτρου, τῆς Στροβίλου καὶ τῆς Κῶ κλπ.), σημειώνει λεπτομερῶς τὸ περιεχόμενον ἐγγράφου τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ περὶ παροχῆς νέας προσθήκης σίτου (ἀπολυθέντος πρὸ τοῦ 1157) καὶ μνημονεύει ἐκτενῶς τὰ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰκαρίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ σαφῆ ἐνδειξὴν ὅτι τὰ θέματα ταῦτα εἶχον κινήσει τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ συντάκτου. Βεβαίως τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἦσαν σημαντικά, ὅχι ὅμως καὶ τὰ μόνα ἀξιόλογα γεγονότα τοῦ IA' καὶ IB' αἰῶνος.

γ') Ὁ κατάλογος συνετάχθη ἀσφαλῶς μετὰ τὸ 1145, ἐφ' ὅσον μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ἔγγραφον περὶ τῶν δεκαοκτῶ παροίκων τῆς Λέρου, ἀπολυθὲν κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου.

δ') Ἐγράφη προφανῶς καὶ μετὰ τὸ 1158, ἐφ' ὅσον παραδίδει τὰ τῆς προσωρινῆς ὑπαγωγῆς τῆς μονῆς Πάτμου ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰκαρίας, ἡ ὁποία ἐληξεν, ὡς εἶδομεν, τὸ 1158.

ε') Συνετάχθη ἴσως καὶ μετὰ τὸ 1176, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ καταλόγου τούτου ἐτίθετο ἐν ἀχρησίᾳ προγενέστερον ἔγγραφον τοῦ Μανουὴλ περὶ παροχῆς σίτου ἐκ τῆς Κρήτης (ἀπολυθὲν πρὸ τοῦ 1157) — γεγονὸς τὸ ὅποιον προϋπέθετε τὴν ἀπόλυσιν νέας σχετικῆς προστάξεως τοῦ Μανουὴλ, ὡς ἡ τοῦ ἔτους 1176.

1. Ὁ ὅρος χαρτῶα δικαιώματα ἢ ἀπλῶς δικαιώματα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἐγγράφων τίτλων ἰδιοκτησίας ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς ἔγγραφα καὶ εἰς τυπικά· π.χ. εἰς τὴν Διάταξιν τοῦ Ἀτταλειάτου (MM, τόμ. Ε', σελ. 319) ἀναφέρεται : τὰ μέντοι δικαιώματα τῶν προσκεκυρωμένων ἀκινήτων τῷ τε μοναστηρίῳ καὶ τῷ πτωχοτροφείῳ μου ἅμα τῷ πρωτοτύπῳ χρυσοβουλλίῳ ἵνα ἀπόκεινται εἰς ἀρμάρια [...] καὶ ὅτε γένηται χρεὶα δικαιώματος, ἵνα [...] ἐξάγῃται τὸ τοιοῦτον χαρτίον... κλπ.— Πρβλ. καὶ κατωτέρω σελ. 162, σημ. 3.

ς') 'Ο κατάλογος συνετάχθη πιθανώτατα καὶ πρὸ τοῦ 1258, ὁπότε ἡ μονὴ Πάτμου ἐγείρει ἀξιώσεις ἐπὶ κτημάτων τῆς Κῶ· διότι εἶδομεν ὅτι διὰ τοῦ καταλόγου τούτου ἐτίθεντο ἐν ἀχρησίᾳ πλεῖστα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὰς ἐν Κῶ κτήσεις τοῦ Χριστοδούλου.

ζ') 'Επειδὴ οὐδὲν ἔγγραφον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀναφέρεται ἐν τῷ καταλόγῳ (ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι περιείχετο εἰς τὸ ἀπολεσθὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ) εἰκάζομεν ὅτι ὁ κατάλογος ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος¹.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΕΓΓΡΑΦΟΥ — 'Η σύνταξις τοιούτων καταλόγων δὲν ἦτο ἔργον τῆς πρωτοβουλίας τῶν μοναχῶν. 'Επεβάλλετο οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ λόγων πρακτικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἰδικῶν διατάξεων. Εἰς τὰ *Τυπικὰ* τῶν μονῶν λαμβάνεται ἰδιαιτέρα πρόνοια διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν τίτλων ἰδιοκτησίας καὶ τῶν πολυτίμων σκευῶν ἢ κωδίκων τῆς μονῆς. 'Η ἤδη μνημονευθεῖσα *Διάταξις* τοῦ 'Ατταλειάτου παρέχει ἐκτενεῖς ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου καταγραφῆς, διαφυλάξεως καὶ συντηρήσεως τῶν *χαρτίων* τῆς μονῆς εἰς ἐσφραγισμένα ἐρμάρια² κλπ. 'Η φροντὶς αὕτη περιελάμβανεν, ὡς παραδίδουν ἄλλα τυπικά, καὶ τὴν σύνταξιν καταλόγων. Οὕτω λ.χ. εἰς τὸ *Τυπικὸν* τῆς μονῆς Κεχαριτωμένης³ ὀρίζεται: ...καὶ σκευοφυλάκισσαν εἶναι βούλομαι ἐν τῇ μονῇ, ἣτις ὀφείλει φυλλάττειν τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἐπιπλα καὶ παντοίας ἐπιμελείας ἀξιοῦν αὐτά, παραδιδόμενα ταύτῃ δι' ἐ γ γ ρ α φ ο υ καὶ ἀξιοπίστου τῆς παραδόσεως π ρ α κ τ ι κ ο ῦ [...] ἡ αὐτὴ οὐ σκευοφυλάκισσα μόνον ἔσται, ἀλλὰ καὶ χαρτοφυλάκισσα, μετὰ ἀ π ο γ ρ α φ ῆς τὰ χαρτῶα πάντα δικαιώματα τῆς μονῆς παραλαμβάνουσα καὶ παραφυλάττουσα ταῦτα καὶ παντοίας ἐπιμελείας ἀξιοῦσα καὶ μήτε σῆτόβρωτα συγχωροῦσα γί-

1. Εἰς τὸ μακρὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1176 καὶ 1258 πιθανώτερος χρόνος διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὰ ἔτη τῆς ἡγουμενίας τοῦ 'Αρσενίου, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καθηγούμενος τῆς μονῆς 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. 'Επὶ τοῦ καθηγουμένου τούτου, καὶ μάλιστα περὶ τὸ ἔτος 1200, ἐγένετο καθολικὴ ταξινόμησις καὶ ἀπογραφὴ τῶν χειρογράφων καὶ σκευῶν τῆς μονῆς. Τεκμήριον τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποτελεῖ σφζόμενος ἐπὶ εἰλητοῦ ἐκτενὴς κατάλογος τῶν σκευῶν καὶ χειρογράφων τῆς μονῆς, συνταχθεὶς τὸ 1200 καὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Ch. Diehl, *Le trésor et la bibliothèque de Patmos au commencement du XIIe s.*, BZ 1 (1892), σελ. 488 - 525. Δὲν ἀποκλείεται λοιπὸν, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς, νὰ ἐγένετο ὁ διαχωρισμὸς τοῦ ἐν χρήσει ἀρχείου ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔγγραφα καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου σύνταξις τοῦ ἡμετέρου καταλόγου. 'Εν τοιαύτῃ περιπτώσει ἴσως εἶχε συνταχθῇ καὶ κατάλογος τῶν λοιπῶν, ἐν χρήσει, ἐγγράφων τῆς μονῆς, κατὰ τὰς ὁδηγίας τῶν τυπικῶν, περὶ ὧν βλ. κατωτέρω. Τοιοῦτος ὁμοῦς κατάλογος μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ἀνευρεθῇ.

2. MM, τόμ. Ε', σελ. 319. — Πρβλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 162, σημ. 3.

3. MM, τόμ. Ε', σελ. 349.

νεσθαι... Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπαναλαμβάνουν τὸ *Τυπικὸν* τῆς μονῆς τῶν Ἑλίου Βωμῶν¹ καὶ τὸ τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ². Ὡσαύτως ὁ ὁσίου Χριστόδουλος ἐν τῇ Ὑποτυπώσει του σημειώνει: ...αὐτὸς δὲ ὁ ἐκκλησιάρχης καὶ τὰ βιβλία μέντοι καὶ τὰ *χαρτῶα* τῆς μονῆς *δικαιώματα* καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς ἐκκλησίας ἐστὶν ὀφείλει μετὰ ἀπογραφῆς παραλαμβάνειν καὶ σὺν ἐπιμελείᾳ φυλάττειν³.

Τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ ὁσίου πατρὸς ἀκολουθοῦντες οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ προέβαινον εἰς τὴν σύνταξιν τοιούτων καταλόγων. Τρεῖς παλαιοὶ κατάλογοι χειρογράφων ἐπὶ εἰλητοῦ ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν ἐκ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὁ πρῶτος, γενόμενος ἐπὶ καθηγουμένου Ἀρσενίου τὸ 1200, ἔχει ἐκδοθῆ, ὡς εἴπομεν, ὑπὸ τοῦ Diehl. Ὁ δεύτερος, συνταχθεὶς τὸ 1262 ἢ τὸ 1277⁴, καὶ ὁ τρίτος, συνταχθεὶς τὸ 1307⁵, παραμένουν ἀνέκδοτοι. Ὁ δεύτερος κατάλογος (τοῦ 1262 ἢ 1277) παρέχει χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ ἀπογραφαὶ αὐτοῦ τοῦ εἵδους: αὗται συνετάσσοντο παρὰ τοῦ καθηγουμένου καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸν ἐκκλησιάρχην παρυσίᾳ καὶ ἄλλων μαρτύρων⁶.

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ κωδίκων τῆς μονῆς, ὁ κατάλογος οὗτος ἀναγράφει τὴν φράσιν: ...*χρυσόβουλλα παλαιὰ καὶ νέα σφύζοντα τὰς βούλλας εὗρομεν ἡ*. Ὡς εἶναι προφανές, ὁ συντάκτης τῆς ἀπογρα-

1. Dmitrievskij, *Τυπικά*, τόμ. Α', σελ. 727 - 728.

2. MM, τόμ. Ε', σελ. 416. — Τοῦτο καθορίζει ὅτι τὰ πολύτιμα σκεύη, βιβλία κλπ. τῆς μονῆς κατ' εἶδος ἐν ἰδιόῳ ἐγγράφῳ προσγραφῆσονται καὶ ἀλλαχοῦ σημειώνει ὅτι ὁ κατάλογος βιβλίων, σκευῶν ἐπεκυρώθη διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ καθηγουμένου καὶ κτήτορος Νείλου.

3. MM, τόμ. Σ', σελ. 74. — Ὁ αὐτὸς Χριστόδουλος, ἐν τῷ *Κωδικέλλῳ* του, ἀναφέρει ὅτι εἶχε προβῆ εἰς τὴν σύνταξιν ἀπογραφῆς τῶν βιβλίων τὰ ὅποια κατεῖχε: ... ἡ [=ἀπογραφή] καὶ ὑπεγράφη οἰκιοχείρως παρ' ἐμοῦ (MM, τόμ. Σ', σελ. 83).

4. Ὁ κατάλογος οὗτος κατηρτίσθη, ὡς σημειοῦται ἐν αὐτῷ, ἐπὶ καθηγουμένου Γερμανοῦ, τὴν ε' ἐπινέμειν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἡγουμενείαν τοῦ γνωστοῦ καθηγουμένου Γερμανοῦ (περίπου 1258 - 1280) δύο μόνον ἔτη συμπίπτουν πρὸς ε' ἰνδικτιῶνα, ὁ κατάλογος συνετάχθη τὸ 1262 ἢ τὸ 1277. Θεωρῶ πιθανώτερον τὸ 1262, διότι τοῦ ἔτους τούτου εἶχον προηγηθῆ δύο σοβαρώτατοι πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῆς Πάτμου (Πρβλ. Βρανούσης, *Ἀγιολογικὰ κείμενα ὁσίου Χριστοδοῦλου*, μέρος Β', σελ. 176). — Οἱ δύο οὗτοι κατάλογοι ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ νώτου εἰλητοῦ τινος (πρβλ. MM, σελ. 3 - 4).

5. Ὁ κατάλογος οὗτος συνετάχθη τῷ τῷ ,ςωις' [6816 = 1307] καὶ οὐχὶ τὸ ,ςωή' [6890 = 1382], ὡς κακῶς ἀνέγνωσεν ὁ Σακελίωv (MM, σελ. 4).

6. ...*κόνδιξ ἐν ἐπιτομῇ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ βιβλίων... γραφεὶς κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς πέμπτης ἐπινεμήσεως παρὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς αὐτῆς μονῆς εὐτελοῦς μοναχοῦ Γερμανοῦ καὶ παραδοθεὶς τῷ ἐκκλησιάρχῃ μοναχῷ κυρῷ Βησαρίωνι παρουσία καὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱερέων. Τὸ χωρίον τοῦτο δημοσιεύει καὶ ὁ Φλωρίδης (Πανδώρα 19, 1868/9, σελ. 374). — Πρβλ. καὶ MM, τόμ. Σ', σελ. 3) μετὰ τινων σφαλμάτων ἀναγνώσεως π.χ. ἀντὶ Βησαρίωνι ἀναγινώσκει: Καισάρω!*

φῆς ταύτης, ἀπαριθμῶν τὰ τιμαλφῇ καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα τῆς μονῆς, ἀναφέρει μόνον ὅσα χρυσόβουλλα διετήρουν τὰς χρυσᾶς αὐτῶν σφραγίδας καὶ οὐχὶ πάντα τὰ χαρτῶα δικαιώματα τῆς μονῆς, περὶ τῶν ὁποίων συνετάσσοντο ἀσφαλῶς ἰδιαίτεροι κατάλογοι.

Ἐξ ἄλλων καταλόγων βιβλίων, σκευῶν, κλπ. γνωστὸς εἶναι λ.χ. ὁ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ 1391, σφωζόμενος ἐν κώδικι¹ καὶ πολλοὶ μεταβυζαντινοί.

Ἀλλά, πλὴν τῆς καταγραφῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐν ἐκάστη μονῇ σκευῶν καὶ πολυτίμων εἰδῶν, συγκεκριμένα διατάξεις ὠρίζον καὶ τὴν ἀπογραφὴν τῶν τυχόν ἀφαιρεθέντων, ἐξ ἀνάγκης πωληθέντων ἢ δι' ἄλλον λόγον ἀπομακρυνθέντων ἐκ τοῦ σκευοφυλαχείου ἢ τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς. Τὴν σύνταξιν τοιοῦτου πρακτικοῦ ἀφαιρεθέντων εἰδῶν, ἐν ᾧ ἀναγράφεται καὶ ἡ αἰτία δι' ἣν ἀφηρεθήσαν ταῦτα, ὀρίζει τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς Εὐεργέτιδος².

Ἀνάλογον πρακτικὸν καταγραφῆς ἐγγράφων ἀφαιρεθέντων ἐκ τοῦ ἐν χρήσει ἀρχείου τῆς μονῆς, ἐν ᾧ ἀναγράφεται ἡ αἰτία δι' ἣν διεχωρίσθησαν ταῦτα (ταῦτα πάντα ἐνεμβλήθησαν εἰς τὰ σακκούλια ὡς ἄχρηστα), ἀποτελεῖ ὁ ἡμέτερος κατάλογος. Τὸ ἀκέφαλον τεμάχιον, δι' οὗ παραδίδεται ὁ ἐν λόγῳ κατάλογος, δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐν ἐπικεφαλίδι ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου περιελάμβανεν ἐνδείξεις περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς συνετάχθη οὗτος. Τὰ διακρινόμενα ὅμως εἰς τὸ ἐσχατόκολλον ἔχνη ὁπῶν ἀπηρωρημένης σφραγίδος μαρτυροῦν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προχείρου σημειώματος πρὸς χρῆσιν ἀπλῶς τοῦ ἀρχιεοφύλακος.

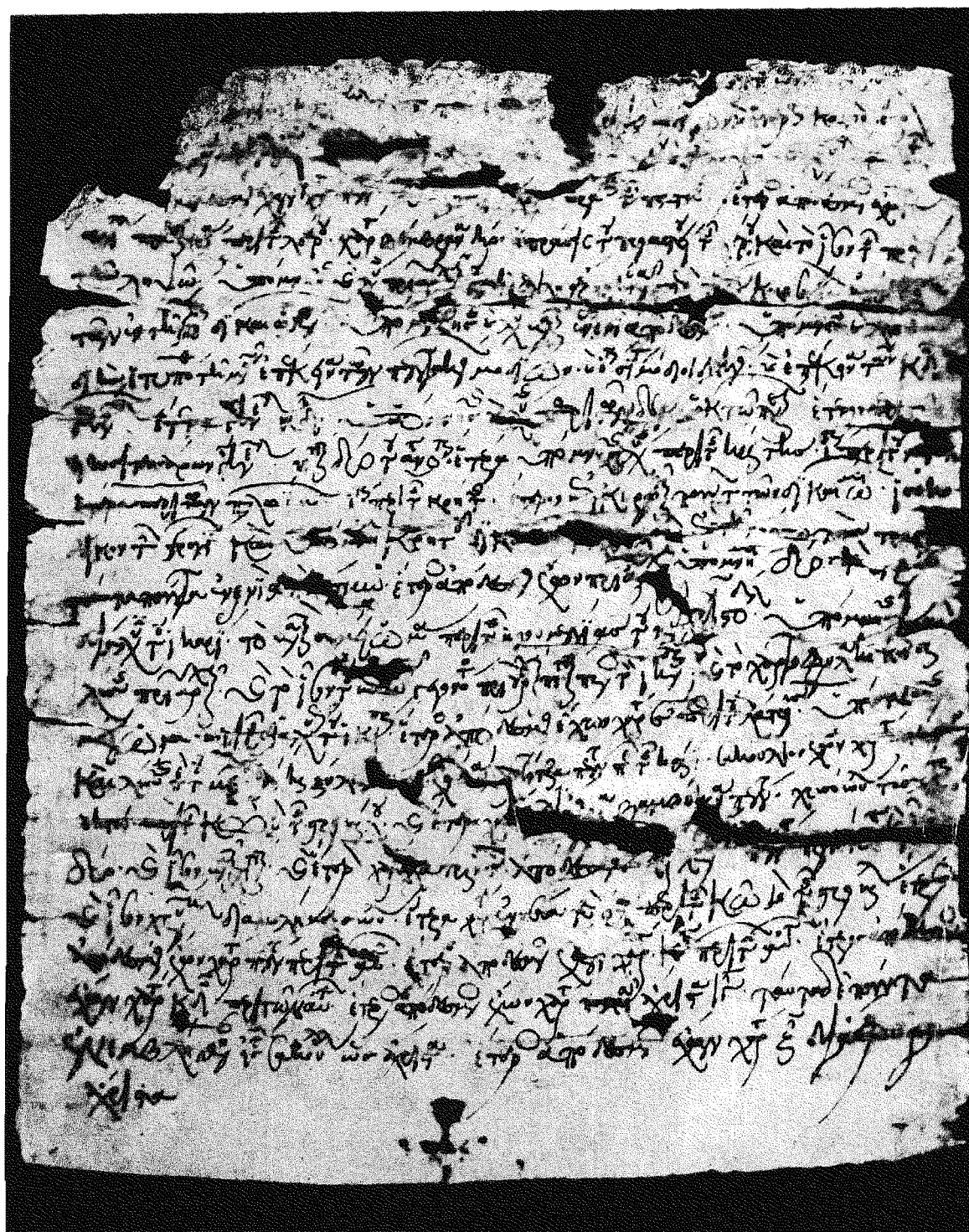
Εἰς τὴν ἀναταραχὴν τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῶν συχνῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ὀφείλεται ἴσως καὶ ἡ σχεδὸν ὁμαδικὴ ἐξαφάνισις τῶν ὑπερδιακοσίων ἐγγράφων τοῦ ἡμετέρου καταλόγου³.

ΕΡΑΣ Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ

1. MM, τόμ. Β', σελ. 566 - 570.

2. Dmitrievskij, *Τυπικά*, τόμ. Α', σελ. 640 : ...τοῦ βρεβίου ἐπὶ μέσον κειμένου, καὶ παρὰ τοῦ ἡγουμένου σημειουμένου τῶν ἀφαιρουμένων ἐκάστον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρακτικὸν τῆς τῶν ἀφαιρεθέντων χάριν προτρέπομεν γίνεσθαι δηλώσεως, ὑπογεγραμμένον παρὰ τούτων πάντων τῶν συνιόντων, καὶ ἀριδῆλως παριστῶν τὰ τε ἀφαιρεθέντα εἶδη, καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀφηρεθήσαν, ὅπερ καὶ ἀποθετέον ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ εἰς δῆλωσιν τοῖς μετέπειτα... Τοιοῦτον πρακτικόν, τοῦ ἔτους 1442, βλ. ἐν ΔΙΕΕ 4 (1892), σελ. 279 - 281.

3. Εἰς ἔγγραφον τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ἀναγράφεται π.χ. ὅτι ἐπιδρομὴ πειρατικὴ κατὰ τῆς Κῶ τὴν τῶν Σφοντῶν μονὴν ἐξ εὐπόρου πάντῃ ἄπορον ἀπειργάσατο καὶ ἐξ ἄγαν περιφανοῦς παντάπασιν ἄκοσμον καὶ κατηναλωμένην σχεδὸν ἀπάντων τῶν προσόντων ταύτῃ ἱερῶν κειμηλίων [...] καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις αὐτῆς κτήμασι χερσὶ δικαιομάτων· προσαφηρεθήσαν γὰρ καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπωλεία παντελεῖ παρεδόθησαν (MM, τόμ. Γ', σελ. 222). — Εἰς ἀναλόγους περιστάσεις οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου ἔσπευδον ἀσφαλῶς νὰ περισώσουν ὅσα ἔγγραφα ἐθεώρουν πολυτιμότερα καὶ οὐχὶ ὅσα εἶχον ἐμβληθῇ εἰς σακκούλια ὡς ἄχρηστα.

Πανομοίωτυπον τοῦ ἐκδιδομένου καταλόγου ἐγγράφων.